

Kidza har rett!

Barnas skyggerapport til FNs barnekomité 2017

ng. Å få være med å leke. Bedre skolevei. At voksne
barn og unge! Ta barn seriøst. At barn blir passet godt
ner. Å ha en mamma og pappa. Det at jeg får være
n sterkere stemme. Ekstra hjelp på skolen til de som
Ikke kast ut mindreårige flyktninger. Billigere
press og baksnakking. Ta bort fraværsgrensa. Prioriter
kole og mindre lekser. Info om depresjon og ensomhet.
til å bedre barn og unges mentale helse. Leksefri skole.

Hva er barnas rapport?

Norge leverte høsten 2016 sin femte og sjette rapport til FNs barnekomité om hvordan staten Norge jobber for å sikre barns rettigheter og etterfølger FNs barnekonvensjon. Barnas rapport, “Kidza har rett!” er barn og ungt sivilsamfunn i Norge sin egen skyggerapport til FNs barnekomité. Den er en av to rapporter som Forum for Barnekonvensjonen (FfB) har laget for å supplere statens rapport om hvordan barn og unge får sine rettigheter oppfylt i Norge. Arbeidet med rapporten er gjort i samarbeid med Barneombudet. Rapporten ble ferdigstilt og oversendt barnekomiteen juni 2017.

Innhold

Introduksjon

Hva er barnas rapport? 3

Hva er rapportens innhold? 5

Hvem har skrevet barnas rapport? 6

1. Brudd på barnekonvensjonen

Sivile rettigheter og friheter 10

Vold mot barn 14

Familie og alternativ omsorg 18

Funksjonsnedsettelse, helse og velferd 25

Utdanning, fritid og kulturelle aktiviteter 27

Spesielle beskyttelsestiltak 34

Avsluttende kommentarer 40

2. Hva kan barn om egne rettigheter?

Bakgrunn og rammer for undersøkelsen 43

Resultater fra undersøkelsen 45

Avsluttende kommentarer 52

3. Medvirkning og påvirkning

Elevmedvirkning og elevdemokrati 56

Barne- og ungdomsråd 60

Stemmerett for 16-åringer 63

Klagemekanismen 65

Avslutning

Hva er rapportens innhold?

Barnas rapport, “Kidza har rett” består av tre deler og er basert på informasjon fra både forskningsrapporter og egne medvirkningsprosesser. Barn og unge som omtales i rapporten er alle barn som omfattes av barnekonvensjonen i tråd med barnekonvensjonens artikkel 1, det vil si alle i Norge under 18 år.

Del 1

Del 1 omhandler brudd på barns rettigheter etter FNs barnekonvensjon. Delen består av seks ulike kapitler, med fokus på hvert sitt rettighetsområde. I hvert kapittel omtales barnerettighetsbrudd i Norge, samt forslag til hvordan disse bruddene kan unngås i framtiden. Denne delen er basert på informasjon fra forskningsrapporter hvor barn og unge har medvirket direkte og i alt 480 barn og unge har deltatt og uttrykt sin mening om ulike tema som angår dem gjennom rapportene. Jebb-utvalgets medlemmer har valgt ut de emnene de har funnet viktige og sentrale. Avslutningsvis har utvalget valgt å fremheve tre brudd på konvensjonen vi er spesielt bekymret for og tre tiltak som representerer en positiv utvikling for barn og unges rettigheter i Norge i dag.

Del 2

Del 2 setter fokus på kjennskap, kunnskap og meninger barn og unge har om egne rettigheter. Den er basert på resultater fra en egen undersøkelse som Jebb-utvalget utførte vinteren 2017 med spørsmål om hva barn kan om egne rettigheter, hvor og av hvem de har lært om rettigheter og hva de tenker er viktige rettigheter i eget liv. Undersøkelsen ble gjennomført i barnehager, barneskoler, ungdomsskoler og videregående skoler, og omfatter svar fra 758 barn og unge fra hele Norge.

Del 3

Del 3 kartlegger retten til å bli hørt og delta i beslutninger. Artikkel 12 er et grunnleggende prinsipp i barnekonvensjonen, og har også vært et sentralt tema for Jebb-utvalget. Både del 1 og del 2 viser hvor viktig denne retten er og at det bør gjøres mer for å sikre at den blir oppfylt. Del 3 handler i hovedsak om hvordan barn og unge blir hørt som gruppe gjennom å ta opp mulighet for medvirkning på tre viktige områder; Elevmedvirkning og elevdemokrati, medvirkning gjennom barne- og ungdomsråd, samt ungdoms muligheter til å delta i demokratiet. I tillegg vender del 3 et kritisk blikk mot Norges stilling til tredje tilleggsprotokoll for barnekonvensjonen; klagemekanismen for barn.

Hvem har skrevet barnas rapport?

Når en rapport om barns rettigheter skrives er det sjeldent barn selv som står bak. Det ønsket Forum for Barnekonvensjonen sammen med Barneombudet å endre med denne rapporten. "Kidza har rett!" er laget av en redaksjonskomité som består av syv ungdommer fra 13 til 17 år. Ungdommene ble demokratisk valgt våren 2016 gjennom en åpen utlysning og søknadsprosess, og representerer et bredt utvalg av unge stemmer fra hele landet. Redaksjonskomiteen har valgt navnet Jebb-utvalget. Medlemmene er:

Iver Daaland Aase
Trondheim

Erle Harsvik
Kristiansund

Rauand Ismail
Skedsmo

Solrun Nyborg
Tromsø

Hayden G. Mybostad
Molde

Magnus Thun
Drammen

Marianne Knudsen
Trondheim

Medlemmene har sammen tatt beslutninger for rapportens rammer, innhold og fokus, gjennomført spørreundersøkelsen på alle skoler og skrevet del 1 av rapporten. Arbeidet for å skrive og sammenfatte rapporten har blitt gjennomført både individuelt og gjennom felles arbeidssamlinger.

Arbeidsgruppa for Barnas rapport har stått for forarbeidet med å sette sammen en redaksjonskomité og lage en egen barnas rapport, og har bistått Jebb-utvalget med viktig informasjon og hjelp underveis. Arbeidsgruppa har bestått av organisasjonene Ungdom og Fritid, Voksne for Barn, Barneombudet, Norsk Folkehjelp, UngOrg, Redd Barna, LNU - Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner, og Press. Koordinatorer for rapporten er Karoline Steen Nylander (Press) og Cecilie Prebensen (LNU). De har koordinert Jebb-utvalgets arbeid, gjennomføringen av medvirkningsprosesser på alle skoler og gjennomføring av medvirkningsprosessene i barnehagene. De har også gjennomført oppsummering og utarbeidelse av rapportens del 2, innhentet bidragene til rapportens del 3 og medvirket i rapportens utforming. Ungdomsorganisasjonene Elevorganisasjonen og Press har sammen med LNU stått for bidragene til del 3 av rapporten. Rapporten ble ferdigstilt og oversendt barnekomiteen juni 2017.

Takk

Takk til barnehagebarna og skoleelevene som har bidratt til rapporten.

Brundalen barneskole
Blussuvoll ungdomsskole
Atlanten ungdomsskole
Dalabrekka barneskole
Bergmo ungdomsskole
Gyllenborg barneskole
Sommerlyst ungdomsskole
Kristen videregående skole
Kongsbakken videregående skole
Lambertseter ungdomsskole
Tæruddalen ungdomsskole
Brakanes barne- og ungdomsskole
Svolvær barneskole
Svolvær ungdomsskole
Gulskogen barne- og ungdomsskole
Drammen videregående skole

Bekkestua Kanvas-barnehage i Bærum
Bjerkealleen Kanvas-barnehage i Oslo
Gjekstad Kanvas-barnehage i Sandefjord
Glitne Kanvas-barnehage i Tønsberg
Midtbygda Kanvas-barnehage i Røyken
Oslvikåsen Kanvas-barnehage i Laksevåg
Våkleivbrotet Kanvas-barnehage i Fyllingsdalen
Østensjø Kanvas-barnehage på Østensjø

Spesielt vil vi takke barnehagebarna for alle de fine tegningene som er brukt som illustrasjoner i rapporten.

Vi vil takke Leif-Erik Sørensen for å ha design av rapporten og Håvard Skogsbø for hjelp til redigering. Rapporten hadde ikke blitt til uten deres gode innsats.

DEL 1: BRUDD PÅ BARNES RETTIGHETER

Barnekonvensjonen gir klare krav for barns oppvekstvilkår og hva de har rett på for å ha et godt liv¹. Brudd på barns rettigheter gir barn dårligere livskvalitet, dårligere muligheter for utvikling og færre muligheter til meningsfull deltagelse i samfunnet. At alle i Norge følger barnekonvensjonens bestemmelser er viktig, både fordi barn er en sårbar gruppe i samfunnet, og fordi barn ofte diskrimineres i kraft av det å være barn. Barn er underlagt andres myndighet og avgjørelser og har færre muligheter til å bli hørt både i spørsmål som gjelder dem selv og når det gjelder felles avgjørelser i samfunnet. Alle under 18 år er derfor avhengig av at voksne myndighetspersoner og omsorgspersoner respekterer deres rettigheter, tar gode avgjørelser på deres vegne, og tar deres meninger på alvor når avgjørelser fattes.

Ved å signere og ratifisere barnekonvensjonen viser Norge at samfunnet vårt er opptatt av å sikre barns rettigheter. Barn selv har også gjennom flere år tydelig gitt uttrykk for at det er godt å være barn i Norge². Samtidig er det viktig å ta på alvor at mange barn opplever brudd på sine rettigheter og ikke får sine rettigheter oppfylt.

Denne delen av rapporten setter fokus på rettighetsbrudd barn opplever i Norge og områder der oppfyllelse av en rettighet kan bli bedre. Den er delt inn i seks kapitler som hver tar for seg ett rettighetsområde i tråd med FNs barnekomites inndeling. For hvert rettighetsbrudd har Jebb-utvalget beskrevet hva bruddet består i, hvilke artikler som er brutt, og anbefalinger for at bruddene ikke skal skje igjen. Teksten er basert på informasjon fra 19 rapporter hvor barn og unge direkte har medvirket og en rekke forskningsrapporter fra uavhengige institusjoner i Norge. I alt 480 barn og unge har deltatt og uttrykt sin mening om ulike tema som angår dem gjennom rapportene. Jebb-utvalgets arbeid har bestått i å velge ut og videreformidle de emnene de har funnet viktige og sentrale. Avslutningsvis har utvalget fremhevet tre områder vi er spesielt bekymret for og tre områder som utvalget tenker representerer en positiv utvikling for barn i Norge.

Artikkel 2 om ikke-diskriminering, artikkel 3 om barnets beste, artikkel 6 om rett til liv og utvikling, og artikkel 12 om retten til å bli hørt er både viktige bestemmelser i barnekonvensjonen, og viktige prinsipper for å tolke konvensjonens øvrige bestemmelser. Utvalget har valgt i liten grad å trekke frem brudd på disse artiklene alene, men heller integrert dem under hvert rettighetsområde i sammenheng med brudd på andre rettigheter. Artikkel 12 er også hovedfokus for del 3.

1 FN-sambandet: FNs Barnekonvensjon, 1989
2 NOVA, Ungdata Nasjonal rapport 2016, s. 2

KAPITTEL 1:

SIVILE RETTIGHETER OG FRIHETER

Stress og press

“Når sant skal sies, er jeg også utslitt.”³

De siste årene har det vært mye fokus på hvordan barn og ungdom opplever press og stress i hverdagen. Media har viet mye oppmerksomhet til tematikken, og rapporter viser at barn og unge synes det er utfordringer knyttet til å føle at man ikke strekker til.⁴ Stress og press kan oppleves som en stor utfordring selv om forventninger ikke er uttalt fra andre som omgås barnet. Følelsen og opplevelsen av prestasjonspress på skole, fritidsaktiviteter, hjemme, blant venner og familie kan være svært skadelig for psykisk helse.⁵

“Det er prøver, fremføringer og innleveringer hele tiden, og kravene er høyere enn noen gang. I tillegg til dette er jeg også syk. Kysseysken har ødelagt hverdagen min. But still going strong.”⁶

Mange unge uttrykker at de rett og slett ikke orker eller klarer å leve med det presset og stresset som henger over dem i hverdagen. I tillegg uttrykker flere mangel på tid i og at det er vanskelig å strekke til mellom skole, fritidsaktiviteter, venner og familie. Fra prosjektet og rapporten Livsmestring i skolen viste svarene fra nesten 200 elever at prestasjonsjag, tidspress og stress var den utfordringen de synes var vanskeligst å håndtere i sitt liv.⁷ Flere elever opplever at det er altfor mye å gjøre på skolen med lekser, muntlige presentasjoner og det å hele tiden måtte prestere.⁸ Presset bunner også i et jag etter å være perfekt på alle arenaer samtidig. Man må ha gode karakterer, være veldig god i idrett, ha mange venner og være populær på sosiale medier.⁹ Det er viktig med ulike tiltak som at livsmestring i større grad integreres i skolehverdagen, slik at unge opplever mestring og trygghet på skolen og får verktøy som hjelper dem å senke presset.¹⁰

I tillegg til prestasjonsjag og tidsklemma kommer presset på utseendet, og ha den perfekte kroppen. 85% av jenter og 30% av gutter sa i 2014 at de opplever kroppspress, og ofte mente de at reklame delvis har skylden for dette.¹¹ Vi vet altfor lite om når, hvor og hvordan kroppspress oppstår, men det vi med sikkerhet kan si er at unge bryr seg mye om hvordan de ser ut. Idealkroppen defineres i media, i det offentlige rom og i gymgarderoben. Barn må forholde

3 Aftenposten “Unnskyld for at jeg er en taper. Unnskyld!”, 28.10.2015

4 NOVA, Ungdata “Psykiske helseplager”, 2015 og 2016

5 NOVA Notat 4/16 - Psykiske helseplager blant ungdom - tidstrender og samfunnsmessige forklaringer, 2016, s 60-61

6 Aftenposten “Unnskyld for at jeg er en taper. Unnskyld!”, 28.10.2015

7 LNU, Livsmestring i skolen, 2017, s. 17 og s. 21

8 LNU, Livsmestring i skolen, 2017, s. 18, s. 21 og s. 25

9 LNU, Livsmestring i skolen, 2017 s. 25

10 LNU, Livsmestring i skolen, 2017

11 SIFO, Retusjert reklame og kroppspress, 2014

seg til en mediehverdag hvor opp til flere tusen reklamebudskap presenteres hver dag. Dette skaper et bilde av en virkelighet som ikke gjenspeiler mangfoldet i samfunnet. Reklame forteller barn helt ned i en ung alder hvordan man bør se ut. Ensidige idealer, gamle kjønnsroller og en voldsom seksualisering av reklame og populærkultur gir mange barn et negativt forhold til egen kropp og oppførsel. Vi ser at kroppspress fra et tidlig stadie også kan utvikle seg til psykiske lidelser som spiseforstyrrelser.¹²

“Jeg har ambisjoner. Jeg vil bli advokat eller psykolog når jeg blir stor, men akkurat nå er jeg faktisk ikke sikker på om jeg klarer det. Jeg er bare 15 år, men jeg er utslitt allerede nå.”¹³

Brudd på barns rettigheter:

- Artikkel 3 om barnets beste
- Artikkel 6 om liv og optimal utvikling
- Artikkel 17 om massemedia
- Artikkel 24 om helse

Løsninger:

- Skole og voksne ansvarpersoner må ta tidsklemma barn opplever på alvor
- Fag og læring som styrker mestring må integreres i større grad i skolen¹⁴
- Mer forskning på politiske tiltak for å forebygge kroppspress
- Bedre skolehelsetjeneste hvor man har tilgang på skolepsykolog
- Merking av retusjert reklame

12 NOVA, Notat 4/16 - Psykiske helseplager blant ungdom - tidstrender og samfunnsmessige forklaringer, 2016, s 60-61

13 Aftenposten, “Jeg er bare 15 år, men jeg er utslitt allerede nå”, 4.11.2015

14 LNU, Livsmestring i skolen, 2017

LHBTI+

En gruppe barn i Norge som i noen tilfeller er spesielt sårbare, er de som representerer et bredt identitet- og seksualitetsmangfold som bryter med normer. Disse barna faller innenfor kategorien LHBTI+. LHBTI+-barn møter ulike utfordringer i hverdagen, der noen er strukturelle mens andre dukker opp i møte med kritiske holdninger som ikke ilegger barnas egne meninger vekt. I skolen ser vi at bevissthet rundt identitet, seksualitet og kjønn ikke kommer tydelig fram i relevante fag.¹⁵

”Hvor jeg får informasjon fra? Ikke skolen. Jeg måtte ta over seksualundervisningen fordi læreren vår ikke kunne noe om skeive.”¹⁶

Seksualundervisning i skolen er ofte avvisende når det kommer til tematikk som ikke følger tradisjonelle mønster. I en sårbar fase av livet er det lett for et barn å oppleve seksualundervisning som stigmatiserende dersom man ikke kan identifisere seg med det man får opplæring i.

Flere transpersoner og barn som definerer seg som “ikke-binær” og lignende opplever det som svært utfordrende å bli møtt av manglende offentlig tilrettelegging. Skal man delta på guttelaget eller jentelaget i fotball? Hvilket toalett skal man gå på? Hvilken gymgarderobe er riktig valg på skolen? Mange opplever trakassering og mobbing, og barna opplever å ikke innfri til forventninger knyttet til identitet og seksualitet.

”Det må spres informasjon om hva det vil si å være LHBTI først. For om ingen vet noe kommer de ikke til å innse at det er det jeg er, og da får man ikke endret noe.”¹⁷

I tillegg til holdninger og svikt i skolesystemet, ser vi en svært alvorlig utvikling i behandling av intersex-barn. Når et barn blir født med atypiske kjønnskarakteristikk (intersex), får de ofte ikke bestemme over egen kropp. Barn som er født med kjønnskarakteristikk som skiller seg fra det som typisk menes med «guttekropper» og «jentekropper» blir i dag som oftest operert rett etter fødselen.¹⁸ Dette er et medisinsk unødvendig og irreversibelt inngrep som er et grovt brudd på barns rettigheter.

Mange barn som opplever å ha en annen kjønnsidentitet enn den de er registrert med ved fødselen (trans), ønsker medisinsk behandling for at kroppen skal bli i samsvar med kjønnsidentiteten. Etter pasient- og brukerrettighetsloven er myndighetsalderen for samtykke til helsehjelp 16 år. Når barnet er 16 år, er det imidlertid for sent med pubertetsutsettende behandling.¹⁹ Barn som opplever manglende samsvar mellom kjønnsidentitet og det juridiske kjønn som tildelt ved fødselen (kjønnsdysfori) har ofte psykiske og sosiale problemer.²⁰

15 Redd Barna, Rettighetene til LHBTI-barn i Norge, 2016

16 Redd Barna, Rettighetene til LHBTI-barn i Norge, 2016

17 Redd Barna, Rettighetene til LHBTI-barn i Norge, 2016

18 Redd Barna, Rettighetene til LHBTI-barn i Norge, 2016 s 14

19 Rettighetene til LHBTI-barn i Norge, Redd Barna, 2016, s16-17

20 Rettighetene til LHBTI-barn i Norge, Redd Barna, 2016, s 16-17

I 2016 lanserte Regjeringen en handlingsplan mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk.²¹ De kom med et forslag om ny felles lov om likestilling og diskriminering i april 2017 som skal styrke rettighetene til, og gjøre det forbudt å diskriminere mot LHBTI+-personer. Loven skal også bidra til at undervisningen i skolen skal bygge mer på likestilling og ikke-diskriminering.²² Dette er tiltak som kan styrke LHBTI+-barnas rettigheter på sikt, men det er fortsatt en vei å gå. Mangel på kunnskap og tilgjengelig informasjon skaper utrygghet blant både barn og voksne og bidrar til stereotyper, fordommer, mobbing, diskriminering og trakassering.²³ Dessuten er det flere grupper som ikke får like mye oppmerksomhet som andre, blant andre aseksuelle.

”Mye av den informasjonen som finnes er veldig sentrert rundt homofile og ekskluderer andre, som for eksempel aseksuelle. For oss finnes det ekstremt få arenaer.”²⁴

Brudd på barns rettigheter:

- Artikkel 2 om ikke-diskriminering
- Artikkel 3 om barnets beste
- Artikkel 6 om rett til liv og utvikling brytes gjennom at vi ikke gir LHBTI den fysiske behandlingen de ønsker på grunn av begrenset regelverk
- Artikkel 12 om retten til å bli hørt brytes når barna ikke får delta i beslutninger om eget liv
- Artikkel 13 om å motta informasjon
- Artikkel 29 d) om å lære forståelse, fred, toleranse, likestilling og vennskap brytes fordi skolehelsetjeneste og undervisning ikke er rustet til å gi tilstrekkelig informasjon til alle barn om hva det innebærer å ikke følge normer for kjønn, seksualitet og identitet

Løsninger:

- Myndighetene må ta ansvar for å sikre kunnskap og sørge for opplæring og etterutdanning på LHBTI-spørsmål av alle som arbeider med barn
- At skolehelsetjenesten tar over seksualundervisning
- Sikre kompetanse om LHBTI-barn på alle helsestasjoner
- Utrede muligheten for ekstern overprøving i saker hvor barn ønsker å endre juridisk kjønn, men foreldrene ikke samtykker
- Åpne for at barn under 16 år kan endre juridisk kjønn ved erklæring, også uten at foreldrene samtykker

21 Handlingsplan mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk 2017-2020, 2016

22 Lovforslag om felles likestilling- og diskrimineringslov, Regjeringen, 2017

23 Rettighetene til LHBTI-barn i Norge, Redd Barna, 2016

24 Rettighetene til LHBTI-barn i Norge, Redd Barna, 2016

KAPITTEL 2:

VOLD MOT BARN

Hver dag blir mange barn utsatt for både psykisk, fysisk og seksuell vold. Oftest foregår denne volden i hjemmet, i barnehagen, på skolen eller på fritidsaktiviteter, der barn tilbringer det meste av sin tid, og hvor de i utgangspunktet skal føle seg tryggest. Når barn blir utsatt for vold kan det få store konsekvenser, og mange barn får problemer og skader som varer livet ut.²⁵

Norge har i dag 11 statlige barnehus i full drift rundt om i landet, hvor barn kan få hjelp etter å ha vært offer eller vitne til vold og overgrep.²⁶ Disse ble opprettet etter vellykket pilotprosjekt i 2006, og er et tverrfaglig, samlokalisert tiltak spesielt tilrettelagt for barn og unge, og som leverer tjenester til alle politidistrikt i sitt område.²⁷ Imidlertid mangler barnehusene tilstrekkelig ressurser til å overholde frister for tilrettelagte avhør og undersøkelser, noe som kan redusere muligheter og kvalitet for videre etterforskning og rettergang, samt ivaretagelse av barna utover selve avhøret.²⁸ Regjeringen planlegger å øke støtten til barnehusene, noe som vil være høyst nødvendig om man skal ha et godt tilbud for alle barn.²⁹

Fysisk vold fra foreldre

En av fem norske ungdommer sier at de har opplevd fysisk vold fra minst én forelder i løpet av oppveksten.³⁰ I perioden mellom 2007 og 2015 svarte 6 % av unge i Norge at de har blitt utsatt for grov fysisk vold fra voksne i familien.³¹ Tallene gikk altså ikke ned, selv om det har vært mer fokus på vold mot barn enn tidligere. I dag bor det flere barn i Norge enn i 2007, noe som betyr at antallet barn som opplever vold er høyere nå enn før.

”Voksne skjerner seg mot smertefull kunnskap gjennom å overse, eller la være å se.”³²

Indirekte vold mot barn

Når barn er vitne til vold i familien anses det også som vold mot barnet selv. I Norge har 8 % av barn vært vitne til vold mellom foreldrene sine.³³ I 2007 ble det rapportert fra Nova at for barn som har vært vitne til grov partnervold er det 14 ganger større sjanse for at de blir utsatt for vold selv, både fra den voldsutøvende forelderen og den forelderen som har vært offer.³⁴ Samme undersøkelse gjennomført i 2015 viser at tallene mest sannsynligvis er uendret.

25 Regjeringen, Stortingsmelding Meld. St. 15 (2012-2013), Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner, 2013, s. 13-14.

26 Statens Barnehus, <https://www.statensbarnehus.no>, 2017

27 Politidirektoratet, Statens barnehus årsrapport 2015, POD s. 3

28 Politidirektoratet, Statens barnehus årsrapport 2015, POD s. 6 og s.10

29 Regjeringen.no, “Bedre kapasitet i Statens barnehus”, Statsbudsjettet 2016, 2015

30 Mossige og Stefansen, Vold og overgrep mot barn og unge, NOVA, 2015

31 Mossige og Stefansen, Vold og overgrep mot barn og unge, NOVA, 2015, s. 15

32 Redd Barna, Hvis du ikke spør, klarer jeg ikke fortelle, 2015, s. 20.

33 Bufdir, Barn utsatt for vold i familien, 2015

34 Mossige og Stefansen, Vold og overgrep mot barn og unge- Omfang og utviklingstrekk 2007-2015, 2016

Seksuell vold mot barn

De fleste av barna som rapporterer om seksuelle krenkelser i løpet av oppveksten er jenter. 29% av jenter og 7% av gutter har opplevd minst en seksuell krenkelse i oppveksten og 16% av jenter og 6% av gutter har opplevd alvorlige seksuelle krenkelser.³⁵ Samme rapporten viser at jenter har seks ganger så stor risiko for å oppleve grove seksuelle krenkelser. Barn i familier hvor man har dårlig økonomi og man drikker mye alkohol har også høyere risiko for å bli utsatt for grov seksuell vold.³⁶

Vold i skolen

Én ting det har blitt satt lite fokus på i Norge er barn som opplever vold fra voksne på skolen. I elevundersøkelsen 2015 svarte 7-8% av elever utsatt for krenkelser at de hadde blitt utsatt for vold av en voksen på skolen.³⁷ Rapporten viser at hele 574 tilfeller hvor barn har opplevd trusler og vold fra lærere på skolen.³⁸ Vi vet lite om hvordan denne situasjonen påvirker barn.

35 Mossige og Stefansen, Vold og overgrep mot barn og unge- Omfang og utviklingstrekk 2007–2015, 2016

36 Mossige og Stefansen, Vold og overgrep mot barn og unge- Omfang og utviklingstrekk 2007–2015, 2016

37 Udir, Elevundersøkelsen 2015, 2016

38 <https://www.nrk.no/trondelag/574-barn-folte-seg-trakassert-av-laerere-1.13317095>

Psykisk vold

Voksne som i oppveksten har blitt utsatt for vold opplever at omsorgssvikt og psykisk vold er det som gir dem de høyeste nivåene av depresjon og angst.³⁹ Den psykiske volden er altså minst like farlig som den fysiske volden. Psykisk vold gjelder flere barn, likevel blir den fysiske volden lagt mest vekt på i tiltak mot vold. En grunn kan være at den psykiske volden er vanskeligere å oppdage, og hardere å ta tak i, men det er likevel grunn til bekymring over denne situasjonen.

15 % av jenter og 11 % av gutter i Norge har opplevd psykisk vold.⁴⁰

10 % av jenter og 9 % av gutter i Norge har opplevd at de ikke følte seg elsket.⁴¹

Vold mot sårbare grupper

Forskning viser at funksjonshemmede utsettes for overgrep i større grad enn andre.⁴² Dette gjelder fysiske, psykiske eller emosjonelle overgrep. I tillegg til at det er høy risiko for å bli utsatt for overgrep, opplever barna at de blir møtt med svikt i kriseberedskapen. Det er grunn til å tro at i saker om vold og overgrep blir funksjonshemmede i mindre grad enn andre barn trodd. Bare 7 av 47 krisesentre i Norge er universelt utformet og tilgjengelig for barn med funksjonshemming.⁴³ Å være utsatt for vold enten fysisk, psykisk eller seksuelt er en belastning for et barn som allerede har et vanskeligere utgangspunkt enn mange.

Brudd på barns rettigheter:

- Artikkel 6 om rett til liv
- Artikkel 18 om foreldreansvaret
- Artikkel 19 om beskyttelse mot misbruk
- Artikkel 27 om levestandard
- Artikkel 28 om utdanning, når barn blir utsatt for vold i skolen blir det vanskelig å lære og flere får konsentrasjonsvansker
- Artikkel 34 om seksuell utnyttning
- Artikkel 36 om annen utnyttning

39 NKVTS, Rapport 1/2014, Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, 2014

40 NKVTS, Rapport 1/2014, Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, 2014

41 NKVTS, Rapport 1/2014, Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, 2014

42 NOVA, Nova Rapport 6/14, Tjenestetilbudet til voldsutsatte personer med nedsatt funksjonsevne, 2014

43 NOVA, Nova Rapport 6/14, Tjenestetilbudet til voldsutsatte personer med nedsatt funksjonsevne, 2014

Løsninger:

- Fortsette å spre informasjon om hvor skadelig vold i oppveksten er for barnas utvikling og psykiske helse
- Voksne som jobber med barn bør også få mer opplæring i hvordan de skal avdekke både psykisk og fysisk vold. Kunnskap om spesielle særtrekk og utfordringer ved seksuelle overgrep i minoritetsfamilier bør inngå her
- Flere forebyggende tjenester som opplæring, skolehelsetjeneste og helsestasjoner
- Fortsette å øke midler i statsbudsjettet for å bekjempe vold mot barn
- Øremerking av midler til Statens barnehus, samt oppretting av flere barnehus i ulike deler av landet
- Kartlegge forekomsten av vold og seksuelle overgrep mot funksjonshemmede og igangsette systematisk registrering innenfor barnevernet, politiet og barnehusene
- Kapasiteten på barnehusene må økes mer enn det som er foreslått i statsbudsjettet for å nå de nye tidsfristene for avhør

KAPITTEL 3:

FAMILIE OG ALTERNATIV OMSORG

Omsorgslov

Enslige mindreårige asylbarn som kommer til Norge er i en ekstremt sårbar situasjon og har sterkt behov for nøye oppfølging og omsorg. Tidligere lå ansvaret for alle disse barna hos utlendingsmyndighetene, men i 2007 ble ansvaret for enslige asylbarn under 15 år overført til barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat). Dette skjedde gjennom en endring i barnevernlovens kapittel 5A. Ved denne lovendringen skulle det tilstrebes at barna mellom 15 og 18 år også skulle overføres til Bufetat.⁴⁴ Etter Norges rapportering på barnekonvensjonen i 2008, kom FNs barnekomité med en anbefaling om at Norge «utvider ansvarsområdet for Barnevernet til å omfatte også barn på 15, 16 og 17 år, som planlagt.⁴⁵»

Høsten 2016 kom regjeringen med et forslag om at tilbudet ved omsorgssentrene for enslige asylbarn under 15 år ikke lenger skal omfattes av barnevernloven.⁴⁶ Det vil i praksis si at ansvaret for alle enslige mindreårige asylbarn skulle overføres tilbake til utlendingsmyndighetene. Regjeringen foreslo altså det motsatte av FNs anbefaling. Forslaget ble etter høring ikke oversendt til Stortinget, men Jebb-utvalget er likevel bekymret for at dette er et forslag som kan tas opp ved en senere anledning.

Brudd på barns rettigheter:

- Artikkel 1 om barnealderen. Alle under 18 år er barn og skal behandles som et barn
- Artikkel 2 om ikke-diskriminering. Enslige mindreårige blir diskriminert på bakgrunn av alder og etnisitet
- Artikkel 3 om barnas beste. Det beste for barn er at de får omsorg av voksne med riktig kompetanse om barn
- Artikkel 4 om statens ansvar
- Artikkel 12 om retten til å bli hørt
- Artikkel 20 om barn uten omsorg fra familien
- Artikkel 22 om flyktningbarn

Løsninger:

- Regjeringen bør ikke foreslå eller innføre ordninger som fratrar enslige asylbarn beskyttelse gjennom barnevernsloven
- Innføre en omsorgsoverføring slik at Barnevernet får ansvar for alle barn som søker asyl alene
- Barn har rett til å si sin mening og bli hørt, og ved slike store lovforslag bør barnas stemme være sentral. Barn, spesielt asylbarn, må bli hørt ved utarbeidelse av forslaget om ny omsorgslov

44 Bufdir, "Om enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger", 2015

45 FNs komité for barnets rettigheter, Avsluttende merknader, 2010

46 Regjeringen.no, Ny lov om omsorgssenter for enslige mindreårige, 2016

Barn under omsorg av barnevernet

Barnevernet skal sørge for at barn med svekket eller ingen omsorg fra foreldre eller andre personer likevel får sine rettigheter og behov ivaretatt. Barnevernet fungerer ikke optimalt i dag, og både rutiner og praksis kan bli bedre for å ta vare på barns beste. Riksrevisjonens rapporter om barnevernet påpeker at bemanningen og kompetanse på barnevernsinstitusjonene er for dårlig.⁴⁷ Videre har Helsetilsynet avdekket store mangler i oppfølgingen av barn under omsorg av fosterfamilier. I sin rapport i 2015 rapporterte tilsynet om lovbrudd eller forbedringsområder i 71 av 94 barnevernstjenester i 123 kommuner når det gjelder oppfølging av barn.⁴⁸ Bruddene var knyttet til manglende besøk av barna i fosterhjemmet, manglende råd og veiledning av forsterforeldre, og at barnvern faglige vurderinger og dokumentasjon var for dårlig.

“Barnevernet gjør mange bra ting, men det er mange ting som må bli bedre. Jeg måtte flytte hvert år, 9 ganger, – ofte uten samtykke og forklaring. Viktige elementer i mitt liv ble bare glemt. Eksempler er oppmelding til skole og søknad om statsborgerskap.”⁴⁹

Videre fant Helsetilsynet at barnets muligheter for medvirkning var for dårlig. Dette bekrefte også av barn selv.⁵⁰ Flere barn som er eller har vært under Barnevernet føler at de i stor grad ikke blir hørt, ikke får informasjon de trenger for å medvirke og ikke får tilstrekkelig innsyn i egen sak.

“I Barnevernet følte jeg at jeg måtte la andre bestemme over min fremtid mens jeg står med lua i hånda. At jeg måtte ty til ekstremer for å bli hørt, utagere for å bli sett...”⁵¹

I 2016 kom et nytt forslag til barnevernlov.⁵² Målet med den nye loven er å bedre rettssikkerheten for barn og å skape en enklere og mer forståelig lov. Et nytt lovforslag er et tiltak som har vært ønsket av mange, og det er positivt at myndighetene ser på hvordan den kan bedres. Samtidig er det viktig at Regjeringen nå er lydhøre i prosessen med å lage en ny lov og bør involvere både barn med erfaring fra barnevernet og deres støttespillere. Barn må få være med også i beslutninger om lover som gjelder dem.

47 http://kommunal-rapport.no/artikkel/riksrevisjonen_mangelfull_bemanning_i_barne_vernet

48 <https://www.helsetilsynet.no/no/Toppmeny/Presse/Nyhetsarkiv/Oppfolgingen-av-fosterhjemme-ne-ikke-god-nok/>

49 ID prosjektet, Fylkesmannen i Oslo og KoRus “Ungdomskompetanse på egen hverdag,” 2015

50 ID prosjektet, Fylkesmannen i Oslo og KoRus “Ungdomskompetanse på egen hverdag,” 2015

51 ID prosjektet, Fylkesmannen i Oslo og KoRus “Ungdomskompetanse på egen hverdag,” 2015

52 Regjeringen, Ny barnevernlov — Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse, 2016

Rett til medbestemmelse

“Snakk med meg, ikke til meg. Lytt like mye som du snakker.”⁵³

Ansatte i Barnevernet melder om at det ofte kan være vanskelig å oppfylle barns rett til å bli hørt og si sin mening i sin egen sak. Ofte strekker ikke tiden til for å fokusere på å gi barnet rom for å uttrykke sin mening, andre ganger er manglende kompetanse i samtalemotodikk et problem.⁵⁴ En annen utfordring for å innfri retten til å bli hørt er fravær av samtykke fra foreldre som enten ikke ønsker å belaste barnet, eller er redd for hva barnet vil fortelle til Barnevernet.⁵⁵ Barn rapporterer også selv om at det til tider er vanskelig å si sin mening til ansatte i barneverntjenesten, og at det oppleves som at du ikke blir hørt. Dette kan både være i saksbehandling⁵⁶ og helt ned på detaljnivå i hverdagen på en barnevernsinstitusjon.⁵⁷

“Saksbehandlere snakker over hodet på en. Jeg blir omsnakket som tredjeperson når jeg er tilstede og har ofte ikke blitt tatt med i kommunikasjon som handler om meg.”⁵⁸

Bruk av tvang

“Jeg synes ikke det er greit at de legger meg i politigrep.”⁵⁹

Hver gang et barn utsettes for tvang, skal det føres en protokoll som beskriver situasjonen. Antall tvangsprotokoller har økt de siste årene.⁶⁰ Noen barn i barnevernsinstitusjoner utsettes for mye tvang, mens andre ikke er utsatt for noe tvang. Ifølge Barneombudet er de tvangstiltakene som blir mest brukt, tvang i akutte faresituasjoner, urinprøver og ransaking av rom og eiendeler.⁶¹ Det er vanskelig å vite hva som er årsaken til at antall tvangsprotokoller har økt. Det kan dreie seg om endringer i rutiner, bedre kunnskap om vilkårene for tvang og kravet til dokumentasjon, eller at den faktiske bruken av tvang har økt.

“Å bli lagt i bakken, noe som gjør meg irritert, fengsel, bli tvunget til noe du ikke har lyst til, stengt inne.”⁶²

53 ID prosjektet, Fylkesmannen i Oslo “Ungdomskompetanse på egen hverdag,” 2015

54 Høgskolen i Oslo og Akershus, Barnevernet sliter med å snakke med barna, 2013

55 Høgskolen i Oslo og Akershus, Barnevernet sliter med å snakke med barna, 2013

56 ID prosjektet, Fylkesmannen i Oslo og KoRus “Ungdomskompetanse på egen hverdag,” 2015

57 Barneombudet, Grenseløs omsorg, 2015

58 ID prosjektet, Fylkesmannen i Oslo og KoRus “Ungdomskompetanse på egen hverdag,” 2015

59 Barneombudet, Grenseløs omsorg, 2015

60 www.fylkesmannen.no, Tall fra fylkesmennes årsrapporter.

61 Barneombudet, Grenseløs omsorg, 2015

62 Barneombudet, Grenseløs omsorg, 2015

Taushetsplikt og innsyn i barnets sak

Ifølge Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) har ansatte i Barnevernet en strengere taushetsplikt enn ansatte på skolen (barnevernloven § 6-7), men barneverntjenesten kan gi opplysninger til andre forvaltningsorganer når dette er nødvendig for å fremme barneverntjenestens oppgaver (barnevernloven §6-7 tredje ledd)⁶³. Denne plikten skal sørge for at barnet fritt skal kunne snakke om egne opplevelser uten å være redd for konsekvenser av å fortelle. Dessverre byr denne taushetsplikten ofte på utfordringer, og barn forteller om hendelser hvor taushetsplikten blir brutt. Dette skaper utrygghet for barna, samt en svekking av deres rett til privatliv. Noen barn blir trolig mindre tillitsfull av å oppleve barnevernansatte som bryter taushetsplikten.⁶⁴

Brudd på barns rettigheter:

- Artikkel 3 om barnets beste
- Artikkel 12 om retten til å bli hørt
- Artikkel 13 om å få og gi informasjon
- Artikkel 16 om retten til privatliv
- Artikkel 20 om barn uten omsorg fra familie

Løsninger:

- Bedre oppfølging av barn i fosterfamilier
- Gode rutiner for å minimere bruk av tvang i institusjoner
- Kort saksbehandlingstid
- En praksis som følger taushetsplikten og verner sensitiv informasjon
- Sørge for at barn alltid blir hørt og kan medvirke i sin sak i barnevernet

A MAN HAR EN VOISEN Å
FORTÆLLE TING TIL

63 Bufdir, Taushetsplikt og samtykke, 2016

64 Forandringsfabrikken, Forslag til ny barnevernlov, 2016

Samlivsbrudd

Familievernkontoret tilbyr mekling til familier i forbindelse med samlivsbrudd. For familier med barn under 16 år er foreldrene pliktig til minst en time mekling, men her er det ikke obligatorisk at barna er med. Andelen barn som er med til mekling er lav.⁶⁵ Dette er problematisk, fordi barnet bør være tilstede og snakke med megleren slik at man ikke utelukker barnet i prosessen. Når det er kun foreldre som møtes til mekling i bare en time, kan det være vanskelig å finne ut hva som er barnets beste, siden konflikten mellom foreldrene ofte kan ta vekk fokuset fra barnet.

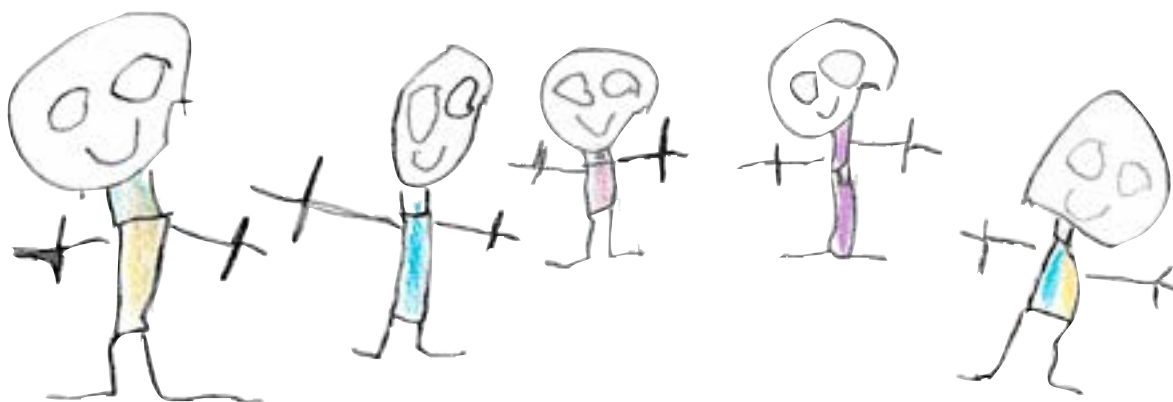
Barn opplever mye usikkerhet og uro i forbindelse med barnefordelingssaker. Spesielt når disse sakene går til domstolene, kan det medføre ubehag for barnet som føler at det splittes mellom to foreldre. De blir spesielt sårbare under alvorlige situasjoner som en rettsak, hvor det er mange systemer å forholde seg til.⁶⁶

Brudd på barns rettigheter:

- Artikkel 3 om barnets beste. Om man ikke hører på barnet kan man ta en feil vurdering av barnets beste.
- Artikkel 12 spesifiserer at barn skal bli hørt i saksbehandlingsprosesser. Det kan være vanskelig for barnet å bli hørt om det ikke deltar i mekling på familievernkontoret.

Løsninger:

- Barnet burde ha en egen time på familievernkontoret i forbindelse med mekling
- Barnet må få oppfølgingstime etter en viss tid for å snakke om avtalen om samvær og bosted
- Den som snakker med barn må ha kompetanse i samtalemetodikk

65 Bufdir, Barn og samlivsbrudd, 2010-2016

66 Bufdir, Barns rett til å bli hørt, 2016

Barnefattigdom

Det blir flere og flere fattige barn i Norge. I 2015 levde 10% av barn i Norge i fattigdom.⁶⁷ Dette er en økning fra 8% i 2012.⁶⁸ At barn vokser opp i fattige familier har konsekvenser for hvert enkelt barn. Mange barn har store utfordringer i hjemmet som også går ut over skolen, som skal være et problemfritt sted.

Noen barn opplever at foreldrene bruker penger på seg selv, og ikke på barna. Støtteordninger fra NAV som skal hjelpe familien økonomisk og gi mulighet til å få dekket sine grunnleggende behov, blir av flere foreldre brukt på alkohol og andre rusmidler.⁶⁹ Dette gjør at flere barn føler et ansvar for å tjene inn penger for å forsørge familien.⁷⁰ En familie har mange utgifter, blant annet på busskort og fritidsaktiviteter. Uten bil eller penger til kollektivtransport er det vanskelig å komme seg steder for å besøke venner og familie eller for å delta på aktiviteter utenom skolen. Bor man i større byer er avstandene store, og det er lett å bli isolert hjemme når man ikke har penger til transport.⁷¹ Fritidsaktiviteter er også dyrt. Mange familier får støtte til fritidsaktiviteter, men det hjelper ikke så mye når man uansett ikke har råd til busskort eller bil for å komme seg dit aktiviteten er.

”Jeg må bruke mine penger på å forsørge familien. Det skulle vært motsatt. Pengene blir ikke alltid brukt som de burde. De blir brukt på dop og alkohol. Ikke mat og klær.”⁷²

I enkelte aktiviteter på skolen er det av og til nødvendig å betale en sum hver. For noen barn fra lavinntektsfamilier kan denne summen utgjøre ganske mye, fordi de allerede har dårlig råd. Skolen skal være gratis, så det kan medføre ubehag for barn å måtte spørre om penger hjemme til skolen, og skam fordi man er flau over å ikke ha råd. Mangel på penger til aktiviteter i regi av skolen kan føre til at barn blir ekskludert.⁷³ Andre utfordringer barna møter på skolen er et sterkt klespress og mangel på skoleutstyr og matpakke.

“Familien begynner å bekymre seg for hverandre og tenker kanskje at det var feil å få barn fordi de ikke har et godt liv.”⁷⁴

Regjeringen har lansert en nasjonal strategi mot barnefattigdom i Norge⁷⁵, men det er likevel mange flere tiltak som burde vært igangsatt for å redusere antallet fattige barn. Regjeringen har tatt med seg noen av innspillene fra barn i utviklingen av ny handlingsplan mot barnefattigdom, men vi vil oppmuntre til å utrede i større grad hvilke tiltak som treffer riktig mot barnefattigdom.

67 Bufdir, Oppvekstrapporten 2017, 2017, s. 14

68 Bufdir, Kommunestatistikk, 2015

69 Voksne for Barn, Penga og livet, 2015

70 Voksne for Barn, Penga og livet, 2015

71 Voksne for Barn, Penga og livet, 2015

72 Voksne for Barn, Penga og livet, 2015

73 Voksne for Barn, Penga og livet, 2015

74 Redd Barna, Hvordan er det å vokse opp i en familie med dårlig råd i Norge?, 2015

75 Regjeringen, Barn som lever i fattigdom, regjeringens strategi, 2015-2019

Brudd på barns rettigheter:

- Artikkel 2 om ikke-diskriminering brytes. Barna blir diskriminert og forskjellsbehandlet på grunnlag av klær bosted og eiendeler
- Artikkel 3 om barnets beste brytes ved at noen foreldre bruker penger på rusmidler når barna trenger mat og andre nødvendigheter
- Artikkel 6 og 27 om levestandard handler om at man skal ha en optimal utvikling. Fysiske og psykiske plager som følge av dårlig økonomi og stresset det medfører svekker livskvaliteten til barnet
- Artikkel 12 om retten til å bli hørt brytes når barna forteller om sine utfordringer, men ikke opplever å bli hørt

Løsninger:

- Gi familier som mottar stønad bedre oppfølging fra NAV for å passe på at pengene blir brukt riktig
- Gratis skolelunsj på skolen
- Jobbe aktivt for å dempe klespress og forhindre mobbing på grunnlag av klær
- Ha låneutstyr til aktiviteter på skolen slik at alle kan delta uavhengig av hva de har av utstyr
- Innføre startpakke med skoleutstyr når du begynner på skolen
- Ha mer fokus på mobbing i undervisningen
- Innføre et eget ungdoms-NAV som et lavterskeltilbud til unge som ønsker veiledning eller jobb
- Tilgang til fritidsaktiviteter i nærheten av alle barns bosted
- Fritidserklæringen må få en implementeringsplan som sørger for å sikre alle barn minst en gratis aktivitet

KAPITTEL 4:

FUNKSJONSNEDESETTELSE, HELSE OG VELFERD

”Jeg vil respekteres for den jeg er! Ikke bli behandlet annerledes eller mindre verdt bare fordi jeg har noen ekstra utfordringer.”⁷⁶

Universell utforming

I form av manglende fysisk tilgjengelighet i samfunnet, økonomiske og menneskelige ressurser, transport og mangel på informasjon hindres mange funksjonshemmede barn i å delta i samfunnet. I dag finnes det få krav om universell utforming av offentlig informasjon og kommunikasjon.⁷⁷ Dette gjør at barn som behøver informasjon om helsetjenester, barnevern, skole mm. ikke kan tilegne seg denne gjennom tilpassede nettsider eller andre kommunikasjonsformer, men også har vanskeligheter med å ytre seg i ulike saker som måtte angå dem.

”Jeg vil ikke være usynlig, jeg vil synes. Jeg er en person. Jeg er ikke hørselshemmingen. Det er en del av meg, men det definerer meg ikke!”⁷⁸

I dag har barn rett på tilbud om personlig assistanse i form av praktisk bistand og opplæring, organisert som brukerstyrt personlig assistanse (BPA)⁷⁹. BPA er en måte å organisere tjenestene på som gir alle personer med funksjonshemming mulighet til å leve et aktivt og mest mulig uavhengig liv. Om barnet får nok timer med assistanse, varierer fra kommune til kommune.⁸⁰ I én kommune får man nok timer assistanse til å kunne få hjelp på toalettet, delta på fritidsaktiviteter, være med venner og familie, spise, gå på kino og engasjere seg i organisasjoner, mens i en annen kommune må man velge mellom de mest nødvendige gjøremålene i livet.

76 Voksne for barn, Unge om læring, tilrettelegging og aksept i skolen, 2014

77 Unge Funksjonshemmede, Alternativ rapport til FN-komiteen for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, FFO, SAFO og 2015

78 Voksne for barn, Unge om læring, tilrettelegging og aksept i skolen, 2014

79 Norsk handikapforbund, Brukerstyrt personlig assistanse, 2014

80 Norsk handikapforbund, Brukerstyrt personlig assistanse, 2014

Si sin mening og bli hørt

”Jeg skulle ønske at de kunne akseptere at de ikke vet hva som er best for meg, ikke stille spørsmål ved mine meninger hele veien. Jeg vet best selv, de er jo ikke inne i hodet mitt!”⁸¹

Barn med nedsatt funksjonsevne medvirker i liten grad i kommunale beslutningsprosesser. I en spørreundersøkelse oppga 85% av de 127 kommunene som svarte, å ha egne ungdomsråd, selv om egne medvirkningsorgan for barn og unge ikke er lovpålagt. Imidlertid hadde bare seks kommuner representanter fra funksjonshemmedes organisasjoner i ungdomsrådet.⁸² En rekke kommunestyresaler og rådhus er ikke universelt utformet. Saksdokumenter blir ikke gjort tilgjengelig for synshemmede og blinde.

Det finnes lite forskning på oppfyllelse av funksjonshemmede barns rett til å bli hørt, delta og medvirke, men det er likevel grunn til å tro at disse barna i mindre grad enn andre barn får oppfylt sin rett til å bli hørt. For eksempel involveres funksjonshemmede barn i liten grad i beslutninger som angår dem i spesialisthelsetjenesten og i skolesektoren.

Brudd på barns rettigheter:

- Artikkel 2 om ikke-diskriminering
- Artikkel 6 om liv og utvikling. Barn med funksjonshemming opplever ikke å utvikle seg etter sin evne
- Artikkel 12 om retten til å bli hørt
- Artikkel 13 om å få og gi informasjon
- Artikkel 23 om barn med funksjonshemminger
- Artikkel 26 om sosialtjenester
- Artikkel 29 om målet med utdanning
- Artikkel 31 om lek og fritid

Løsninger:

- Selvstyring og samfunnsdeltakelse må sikres bedre i en egen BPA-forskrift
- Garanti av BPA-timer til samfunnsdeltakelse
- Offentlige planer og strategier for deltagelse i idrett, kultur og annen fritid må inkludere funksjonshemmede barn, dette gjelder også offentlig informasjon og IKT
- Funksjonshemmede barn og unge må få inkluderende undervisning som er tilpasset deres fysiske og psykiske evner på lik linje med medelever, samt nødvendig tilrettelegging
- Kravene til universell utformet boliger må styrkes og ikke svekkes

81 Voksne for barn, Unge om læring, tilrettelegging og aksept i skolen, 2014

82 Monkerud, Lars Chr. m. fl. (2016) Kommunal organisering 2016. NIBR-rapport 2016:20, Oslo: By- og regionforskningsinstituttet NIBR

KAPITTEL 5:

UTDANNING, FRITID OG KULTURELLE AKTIVITETER

Utdanning

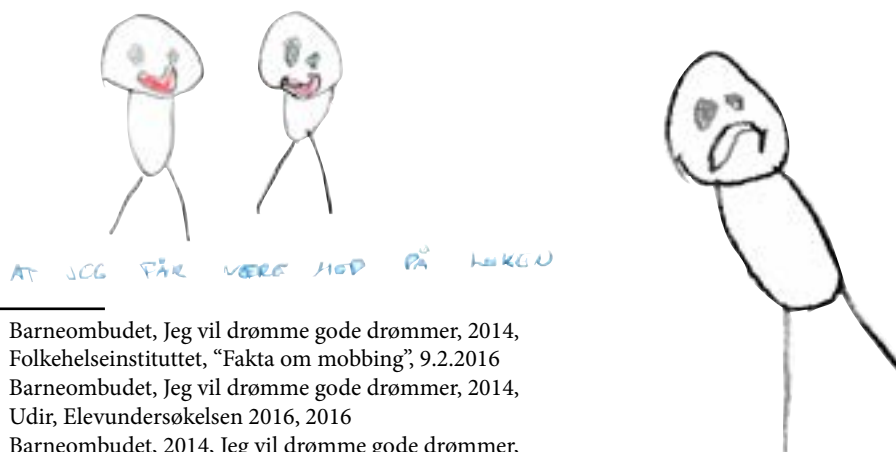
Mobbing

Flere norske barn forteller at mobbing er et stort problem på skoler til tross for at dette står høyt på den politiske dagsordenen.⁸³ Mange barn har opplevd grov vold og seksuelle overgrep fra sine medelever, og de fremhever også psykisk mishandling over tid. Mobbing og krenkelser kan skje på bakgrunn av klesstil, opprinnelse, familie, oppførsel, sosial status, kropp og annet. Mobbing har store konsekvenser på offerets mentale helse, og mobbeoffer har økt risiko for å få problemer senere i livet.⁸⁴

”Det gjør ikke ondt å få juling, men det er så ondt med det psykiske. Livet blir jo ødelagt. Livet ditt blir stjelt fra deg, det er jo frihetsberøvelse. Det er det som er mobbing.”⁸⁵

Elevundersøkelsen i 2016 viser 6,3% av elevene blir mobbet av medelever, voksne på skolen eller digitalt av medelever og at det skjer to til tre ganger i måneden eller oftere.⁸⁶ To tredjedeler forteller at de har blitt kalt stygge ting, sårende ord og ertet på en sårende måte. Nær 50% forteller om baksnakking og det å bli holdt utenfor. Rundt en fjerdedel har opplevd fysisk mobbing i form av dytting, slag og spark.

Når barn i en mobbesituasjon ber om hjelp og bistand fra en lærer eller en annen tillitsperson, gir mange uttrykk for at de møtes med negativ respons, blir ignorert, avblåst, nedsnakket eller undervurdert.⁸⁷ Barn og unge som blir mobbet har betydelig større risiko for å utvikle psykiske problemer. De psykiske problemene viser seg i form av plager med depresjon, angst, lav selvtillit, ensomhet, selvmordstanker og psykotiske symptomer og plager som hodepine, magesmerter og søvnvansker.⁸⁸

83 Barneombudet, Jeg vil drømme gode drømmer, 2014,

84 Folkehelseinstituttet, "Fakta om mobbing", 9.2.2016

85 Barneombudet, Jeg vil drømme gode drømmer, 2014,

86 Udir, Elevundersøkelsen 2016, 2016

87 Barneombudet, 2014, Jeg vil drømme gode drømmer,

88 Folkehelseinstituttet, Fakta om mobbing, 2016

Brudd på barns rettigheter:

- Artikkel 2 om ikke-diskriminering
- Artikkel 3 om barnets beste
- Artikkel 12 om retten til å bli hørt
- Artikkel 19 om psykisk vold og beskyttelse
- Artikkel 24 om høyest oppnåelig helsestandard
- Artikkel 29 om målet med utdanning

Forslag til løsninger:

- Skolen bør ha faste elevsamtaler der eleven kan si ifra dersom de blir mobbet
- Skoler må ansette skolepsykolog
- Skolen må begynne innsatsen med klassemiljø tidlig
- Alle lærerne må få skolering i hvordan de skal håndtere mobbing

Fraværsgrensa

I 2016 ble det innført en fraværsgrense i videregående skole med formål om å gi barn og unge klare rammer å forholde seg til for å unngå udokumentert fravær. Etter 10% fravær uten gyldig grunn og dokumentasjon, vil man få ikke bestått på vitnemålet i det gjeldende faget.⁸⁹ Dette skulle funke som et forebyggende tiltak for elever som skulker og ikke møter opp.

Fraværsgrensa har blitt debattert lenge. Noen elever mener dette er et negativt tiltak⁹⁰, andre viser til at det er positivt.⁹¹ Det er bekymringsfullt at dette er et vedtak som har blitt fattet uten høringer eller undersøkelser om hva de berørte barna tenker omkring en slik regel. Dette er en prosess som omhandler barn, hvor barn sin mening ikke har blitt hørt.

Brudd på barns rettigheter:

- Artikkel 12 om å si sin mening og bli hørt brytes kraftig i denne saken.

Forslag til løsninger:

- Alltid gjennomføre medvirkningsprosesser som er reelle med elever i endringer som påvirker dem

89 Udir, Fraværsgrense Udir - 3- 2016, 2017

90 Willmann, "Fem grunner til å droppe fraværsgrensen", Aftenposten Si D, 6.4.2016

91 Stolpestad, "Fra en elev som støtter fraværsgrensen", Aftenposten Si D, 9.9.2016

Tilrettelegging og aksept i skolen

I den norske skolen i dag melder flere elever at jevnaldrende og lærere snakker bevisst nedsettende om grupper med elever som trenger ekstra oppfølging. Ekstra oppfølging kan være nødvendig i hverdagen om man opplever funksjonshemming, lærevansker, konsentrasjonsvansker eller problemer med psykisk helse. Forholdene i grunnskolen og videregående skole gir elever med behov for ekstra oppfølging andre forutsetninger enn de elevene som ikke har behov for oppfølging.

“Hør på elevene mer enn de voksne.”⁹²

Fraværsandelen blant barn med funksjonsnedsettelse i skolen er høy.⁹³ De opplever en nedverdiggende behandling og undervurdering av deres evne til å prestere. Fysiske hindringer og mangel på tilrettelegging hindrer barn fra å delta på skolen. 77% av norske grunnskoler har så store barrierer at de hindrer likeverdig bruk for elever med bevegelseshemninger.⁹⁴ Etter hvert som barna blir eldre, ser det ut til å være en økende segregering av unge med nedsatt funksjonsevne både på fritidsarenaen og i skolen. I videregående skoler skjer spesialundervisningen i all hovedsak utenfor ordinære klasser.

Døvblinde, døve og hørselshemmede elevers rett til opplæring i og på tegnspråk oppfylles sjelden i praksis. Døve og hørselshemmede foreldre hindres i kommunikasjon mellom hjem og skolen på grunn av begrenset tolketjeneste.⁹⁵ Elever med konsentrasjonsvansker eller læringsvansker opplever ofte undervisningen som ensidig og lite motiverende. Flere uttrykker et ønske om å få lov til å engasjere seg og ta del i undervisningen, og på den måten få et bedre læringsutbytte. Flere elever oppgir at de ikke har dette rommet i sin skolehverdag, og det blir ikke lagt til rette for deres læring.⁹⁶

“Mestring er viktig, men ut fra det nivået og de evnene man har, ikke i en målestokk som måler alle de som er A4. Jeg føler at det er ekstra viktig at det blir satt krav til en med ADHD på lik linje med en som ikke har det, men at det gjøres ut fra hva en klarer.”⁹⁷

Noen elever med behov for ekstra oppfølging forteller at de ofte er nødt til å gjenta diagnosen sin gang på gang. Skolen er ikke god nok på å gi ut samme informasjon til alle lærere. Slik blir elevene det gjelder nødt til å forklare seg på nytt hver gang de møter en ny lærer. Dette oppleves som svært slitsomt i hverdagen for flere av barna.⁹⁸

“Se meg som en person, ikke som en diagnose. Man er ikke et problembarn, men et barn som har utfordringer.”⁹⁹

92 Barneombudet, Jeg vil drømme gode drømmer, 2014

93 NOVA „Langt igjen?, 2013

94 NHE, “Kartlegging av forhold for bevegelseshemmede”, 2015

95 Unge om læring, tilrettelegging og aksept i skolen, Voksne for barn, 2014

96 Unge om læring, tilrettelegging og aksept i skolen, Voksne for barn, 2014

97 xx

98 Unge om læring, tilrettelegging og aksept i skolen, Voksne for barn, 2014

99 Unge om læring, tilrettelegging og aksept i skolen, Voksne for barn, 2014

Brudd på barns rettigheter:

- Artikkel 2 om diskriminering
- Artikkel 6 om rett til optimal utvikling
- Artikkel 12 om retten til å bli hørt

Løsninger:

- Å sikre barns rett til å bli hørt i saker som angår dem
- Sikre en god skolehelsetjeneste
- En mer tilrettelagt skolehverdag for elever med behov for ekstra oppfølging

Fritid og kulturelle aktiviteter

I mai 2015 presenterte regjeringen fritidserklæringen – en strategi med formål om å tilby alle norske barn muligheten til deltakelse i en gratis fritidsaktivitet. 20-26% av barnefamiliers barn har ikke mulighet eller velger å ikke delta i organiserte fritidsaktiviteter.¹⁰⁰ Prosentandelen er høyere hos barnefamilier med lavere inntekt, og man kan anta at den økonomiske situasjonen til familier betyr mye for barnas deltakelse i fritidsaktiviteter. Dessuten ligger tilbudet av organiserte fritidsaktiviteter hos kommunene, og derfor varierer tilbudet ut fra der barnet bor. Fritidserklæringen er et godt skritt i riktig retning, men vi ser at tiltakene for å oppfylle målene i strategien ikke er iverksatt. Fortsatt er det altfor dyrt å delta i organiserte fritidsaktiviteter.

Brudd på barns rettigheter:

- Artikkel 31 om lek og fritid brytes. Alle barn skal ha mulighet og råd til å være med i fritidsaktiviteter

Løsninger:

- Alle barn må få støtte til minst en gratis fritidsaktivitet. Kommune og stat må samarbeid slik at fritidserklæringen blir innført

100 SSB, Materielle og sosiale mangler for barn i ulike barnefamilier, 2014

Urfolk og nasjonale minoriteter

I Norge har samer status som urfolk, mens kvener, skogfinner, rom, romani og jøder har status som nasjonale minoriteter. Alle grupper har rett til å vedlikeholde eget språk, religion og levesett, og har rett til å opprettholde egen kultur og identitet.¹⁰¹ Imidlertid brytes dette på flere punkter i dag.

Det er 30 år siden samene fikk en egen lov som skulle forby diskriminering.¹⁰² Fortsatt blir samiske barn og samisk ungdom utsatt for hat og mobbing. Gamle holdninger fra fornorskingen, hvor samiske barn ble utsatt for grove rettighetsbrudd, henger fortsatt igjen. En grunn til at samer fortsatt opplever diskriminering kan være lite kunnskap blant befolkningen om politikken som ble ført fra 1850 og hundre år framover.

Våren 2017 behandles saken om opprettelse av en sannhetskommissjon om fornorsking av samene. Det har vært diskutert om dette er historie vi bør legge bak oss for å komme oss videre, men en opprettelse av en slik kommissjon er viktig for at samiske barn skal lære om sin bakgrunn og identitet. Det er også viktig at vi har et statsapparat som kjenner sin historie og tar det på alvor, i stedet for å prøve å glemme det.

I rapporten «Samiske tall forteller» fra 2016 kommer det frem at samer opplever fire ganger så mye diskriminering som nordmenn, oftest på bakgrunn av etnisitet.¹⁰³ Det har også kommet frem andre grovere rettighetsbrudd, spesielt mot barn. I en høring på Stortinget 15. mai 2017 kom det fram at det også i dag er flere eksempler på fysisk vold mot samisk ungdom på grunnlag av deres etnisitet.¹⁰⁴

I tillegg til diskriminering og mobbing, er det eksempler på strukturell diskriminering av samer, eksempelvis at offentlige tekster eller utlysninger ikke har blitt oversatt til samisk.¹⁰⁵ Andre eksempler er manglende undervisning på samisk og hjelpemidler på samisk i skolen.¹⁰⁶

Diskriminering mot nasjonale minoriteter er per i dag ikke like godt dokumentert, og forskning om tema har vært konsentrert om overgrep og urett fra fortiden.¹⁰⁷ Det vil være viktig å opparbeide seg god forskning på område for å kunne kartlegge diskrimineringen og utfordre stereotyper om nasjonale minoriteter.

— **Skolen er den arenaen flest samer har opplevd diskriminering. Medelever er rapportert som den vanligste mobberer.**¹⁰⁸

— **Andelen elever som krenkes og mobbes i samiske områder er høyere enn for resten av landet.**¹⁰⁹

101 Institutt for samfunnsforskning, Diskriminering av samer, nasjonale minoriteter og innvandrere. 2015:01, s. 7

102 Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold - <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1987-06-12-56>

103 Samiske tall forteller 9 (2016) - <https://www.regjeringen.no/contentassets/22052f2375b74ae29e0bf2fee69ce7ba/samiske-tall-9---norsk.pdf>

104 Uttalelse fra ungdomsorganisasjonen Noereh, Åpen høring i Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité - <https://www.stortinget.no/no/Hva-skjer-pa-Stortinget/Videoarkiv/Arkiv-TV-sendinger/?mbid=/2017/H264-full/Hoeringssal1/05/15/Hoeringssal1-20170515-091119.mp4&dateid=10004071>

105 Klassekampen (2016): Reagerer på diskriminering - <http://www.klassekampen.no/article/20161024/ARTICLE/161029982>

106 <https://www.nrk.no/sapmi/apen-horing-om-fornorskingen-av-samene-og-kvenene-1.13513687>

107 Institutt for samfunnsforskning, Diskriminering av samer, nasjonale minoriteter og innvandrere. 2015:01, s. 7

108 Samiske tall forteller 9 (2016) - <https://www.regjeringen.no/contentassets/22052f2375b74ae29e0bf2fee69ce7ba/samiske-tall-9---norsk.pdf> s. 140 og 142

109 Djupedalutvalget 2015 – Elevundersøkelsen 2014/2015

Brudd på barns rettigheter:

- Artikkel 2 om diskriminering
- Artikkel 8 om identitet
- Artikkel 12 om retten til å bli hørt
- Artikkel 17 om informasjon. Samiske barn bør få tilgang på nødvendig informasjon på sitt språk.

Løsninger:

- Opprettelse av en sannhetskomisjon om fornorskingen av samer, for at samiske barn skal ha lett tilgang på informasjon om deres historie og identitet
- Tilstrekkelig undervisning på samisk og hjelpemidler i skolen på samisk
- At offentlige dokumenter skal være lett tilgjengelig på samisk og kvensk
- At det bevilges penger til forskning om diskriminering av nasjonale minoriteter

Barn med minoritetsbakgrunn

Mange barn i Norge har bakgrunn, eller foreldre med bakgrunn fra et annet land enn Norge. Disse barna opplever ofte diskriminering på grunn av sin bakgrunn og sin kulturelle identitet.¹¹⁰ Innvandrere har få særskilte rettigheter i Norge, men alle har rett til å ikke bli diskriminert uansett hvilken etnisitet, religion, språk og nasjonalitet man har.

”Det er kjipt at noen overdriver med humor – sier stygge ting om hvordan man ser ut, hvilken bakgrunn eller hvilken religion man har”¹¹¹

Barn med minoritetsbakgrunn møter ofte utfordringer på skolen og i arbeidslivet. Forskning viser at lærere ofte ikke vet hvordan de skal håndtere barn med minoritetsbakgrunn.¹¹² Rapporter viser også at diskriminering og hatkriminalitet forekommer ute i offentligheten, på gata og ungdomsklubber.¹¹³ Minoriteter fremstilles ofte negativt i media, og innvandrere som ytrer seg i media er mer utsatt for negative og ubehagelige kommentarer i etterkant.¹¹⁴ Forskning viser også at diskriminering av innvandrere, og norskfødte barn med innvandrereforeldre finnes i de fleste deler av samfunnet. En ny meningsmåling fra 2016 viser at 36% av innvandrere synes det er vanskeligere å være muslim i Norge i dag enn for ti år siden.¹¹⁵ Politiet melder at det har vært en økning i anmeldt hatkriminalitet mot unge med annen bakgrunn en etnisk norsk. I 2014 var det 28 anmeldte saker, i 2015 var det 70 anmeldte saker, og i 2016 var det 108 anmeldte saker om hatkriminalitet basert på etnisitet i Oslo politidistrikt.¹¹⁶

Brudd på barns rettigheter:

- Artikkel 2 om diskriminering

Løsninger:

- Utdanne lærere bedre om diskriminering og hvordan de sammen med elever kan jobbe mot det i skolen og på fritidsklubber
- Finne klare definisjoner på hatefulle ytringer og sette klare grenser for hva slags utsagn og ytringer som ikke er lov. Gi straff for hatkriminalitet
- traffe diskriminering på arbeidsplasser og i rekruttering i arbeidslivet

110 Institutt for samfunnsforskning, Diskriminering av samer, nasjonale minoriteter og innvandrere. 2015:01, s. 8

111 LNU, Life skills in school, 2017

112 Institutt for samfunnsforskning, Diskriminering av samer, nasjonale minoriteter og innvandrere. 2015:01, s. 8

113 Institutt for samfunnsforskning, Diskriminering av samer, nasjonale minoriteter og innvandrere. 2015:01, s. 8

114 Institutt for samfunnsforskning, Diskriminering av samer, nasjonale minoriteter og innvandrere. 2015:01, s. 8

115 <http://www.dagbladet.no/nyheter/36-prosent-synes-det-har-blitt-vanskeligere-a-vaere-muslim-i-norge-de-siste-ti-ara/66908669>

116 Oslo Politidistrikt, Anmeldt hatkriminalitet i 2016, publisert april 2017 s. 7

KAPITTEL 6:

SPESIELLE BESKYTTELSESTILTAK

Barn på flukt

I 2014 og 2015 opplevde Norge en økning i antall asylsøkere. Mange av asylsøkerne er barn som kom alene eller med familie. Selv om antallet har økt de siste årene, opplevde man i 2016 en brå nedgang i asylsøkere til Norge som en følge av at flere europeiske land har innført grensekontroller.¹¹⁷ Dermed er situasjonen i 2017 mye mer oversiktlig og det kan forventes av norske myndigheter at de følger lovverket de har forpliktet seg til.

Enslige asylbarn

Levekår

“Earlier I used to think that we are all going together, to the same country and everything will be fine. But every day we hear bad news [about Norwegian refugee policy] that makes me feel unsafe and worried.”¹¹⁸

“We want to eat healthy food.”¹¹⁹

Levekårene til asylbarn i Norge varierer. Et av de alvorligste problemene er knyttet til den psykiske helsen til disse barna. Det har blitt konkludert med at denne gruppen barn har betraktelig dårligere psykisk helse enn det som er normalen for barn i Norge.¹²⁰ I noen tilfeller lever barn i asylmottak hvor kostholdet er så dårlig at det kan få alvorlige konsekvenser. Noen av barna som bor i asylmottak hvor UDI har omsorgsansvaret, har ikke eget rom hvor det er mulig å ha tid alene. Kravene til barnefaglig bemanning er også lavere enn ved omsorgssentrene.¹²¹

“We have experienced so much before we arrived here. Since we arrived, we have not experienced anything good: our family is not here, and there are no activities.”¹²²

117 Flyktningehjelpen, Tysk grensekontroll påvirker Norge, 2016

118 Hear it from the children, Redd Barna, 2016

119 Hear it from the children, Redd Barna, 2016

120 Levekår for barn i asylsøkerfasen, NTNU samfunnsforskning, 2015

121 Levekår i mottak for enslige mindreårige asylsøkere, Lidén, 2013

122 Hear it from the children, Redd Barna, 2016

Situasjonen på mottakene rundt om i landet blir av asylbarna selv beskrevet som svært varierende. Hvilket tilbud av aktiviteter som finnes varierer sterkt. Enkelte mottak har tydelig gått inn for å gi barna et riktig tilbud av aktiviteter, slik at den lange ventetiden blir enklere å komme seg gjennom. Men på enkelte mottak er ikke slike tilbud på plass. Når man nå opplever en sterk nedgang i antall asylsøkere har man mulighet til å sikre at de mindreårige asylsøkerne vi har her i landet blir fulgt opp ordentlig. Når det kommer til kosthold og ernæring bør man få en standardisert ordning som sørger for å gi barna den maten kroppen deres trenger. Kantineordning kan være en slik løsning.

Brudd på barns rettigheter:

- Artikkel 3 om barnets beste
- Artikkel 6 om rett til liv og optimal utvikling
- Artikkel 24 om helse
- Artikkel 27 om levestandard

Løsninger:

- Kantineordning ved mottak for enslige asylbarn
- Høy barnefaglig kompetanse i alle mottak hvor det bor enslige asylbarn
- Barnefaglig bemanning ved mottak må være tilsvarende andre barnevernsinstitusjoner
- Et bredt og variert fritidstilbud i mottak

Aldersundersøkelser

“When I was interviewed, they [The Norwegian Directorate for Immigration, UDI] were not so exact. For example they never asked about my parents. They only said: Are they around 50? I said: Yes, and then they wrote that down.”¹²³

Aldersundersøkelser gjennomføres i de tilfellene der alderen til et barn er uviss og kan ha betydning for behandling av søknaden. Aldersundersøkelser har vært gjennomført av en privatpraktiserende lege på oppdrag fra UDI. Legen har vært kritisert for usikre og lite treffsikre metoder for å fastsette et barns alder. Likevel har UDI valgt å basere sin saksbehandling på en enkeltstående leges vurdering.¹²⁴ Dette har trolig ført til at mange asylbarn har fått oppjustert sin alder, slik at de ikke får opphold i Norge på grunn av sterke menneskelige hensyn. Under aldersvurderingen i Norge legger man også for stor vekt på det fysiske utseende, og tar ikke nok hensyn til det psykososiale. I 2017 har området for rettsmedisinske fag ved Folkehelseinstituttet og Oslo Universitetssykehus overtatt ansvaret for aldersundersøkelser. Disse skal også se på muligheten for utvikling av nye og mer treffsikre metoder for fastsetting av alder.¹²⁵ Dette er en positiv utvikling, men man må likevel ikke glemme viktigheten av å høre barnets egen stemme.

123 Hear it from the children, Redd Barna, 2016

124 Utlendingsdirektoratet, Nettsak om aldersvurdering, 2016

125 FHI, “Medisinsk aldersvurdering som grunnlag for UDIs aldersfastsettelse”, 2016

Brudd på barns rettigheter:

- Artikkel 1 om barnets alder
- Artikel 3 om barnets beste
- Artikkel 12 om retten til å bli hørt
- Artikkel 13 om å få og gi informasjon

Løsninger:

- Nye metoder for aldersundersøkelser
- En helhetsvurdering ved aldersfastsetting, hvor ikke bare fysisk aldersundersøkelse vurderes, men der psykososial vurdering veier like tungt

Bruk av midlertidig oppholdstillatelse og utsendelse til ulike lokasjoner

Norske myndigheter har de siste årene i stadig større grad benyttet seg av midlertidig oppholdstillatelse for enslige asylsøkende barn, og denne regjeringen har fremmet forslag om å bruke midlertidige tillatelser også for barna som er under 16 år.¹²⁶ Dette er en praksis der man ville gitt små barn midlertidig oppholdstillatelse i mange år, slik at de tar sin utdanning her og etablerer et nettverk for så å sende dem ut igjen i det de fyller 18. Forslaget ble ikke vedtatt, men det bekymringsverdig at regjeringen mener forslaget er rimelig.

“Tenker du fortsatt på å stikke av?”

– Mindre nå.

Hvorfor mindre?

– Fordi jeg tenker mer på selvmord. Jeg tror kanskje at jeg er i min siste kamp nå. Dette er min siste festning, og jeg klarer ikke å forlate den. Jeg vil bare forsvare den med alt jeg har.”¹²⁷

Økningen i bruk av midlertidig opphold for de mellom 16 og 18 år er på nærmere 10 prosent. Siden 2008 har andelen barn med begrenset oppholdstillatelse befunnet seg et sted mellom 1-3%. Utlendingsdirektoratets egne tall viser at den samme andelen har økt til hele 14 % i 2016. For de fire første månedene i 2017 er det samme tallet 43 %. Mange av barna med denne typen oppholdstillatelse forsvinner fra mottak¹²⁸, og utsettes i noen tilfeller for prostitusjon og annen menneskehandel.¹²⁹

126 Redd Barna, Flere tusen barn rammes av regjeringens forslag, 2016

127 NRK P3, Dokumentaren "Avslått", 2017

128 NRK, 143 barn har forsvunnet, 2017

129 Prosjektet, Mistanke og magesfølelse, 2017

“ Hvis jeg må tilbake til Afghanistan må jeg bare si «kan dere heller drepe meg?». Jeg vil ikke tilbake.”¹³⁰

Hvilke land som Landinfo anser som trygge nok til å sende asylbarn tilbake er også veldig kontroversielt. Afghanistan er et godt eksempel. Landet er rammet av en voldsom konflikt som også norske militære styrker har fått kjenne på kroppen. Situasjonen har i det siste forverret seg kraftig da Taliban har styrket sitt nærvær i flere regioner, samtidig har også IS entret konflikten. Det er svært oppsiktsvekkende at asylbarn blir sendt tilbake til alle områdene i Afghanistan til tross for den usikre og ustabile situasjonen.

Brudd på barns rettigheter:

- Artikkel 3 om barnets beste
- Artikkel 12 om retten til å bli hørt
- Artikkel 19 om beskyttelse mot misbruk
- Artikkel 20 om barn uten omsorg fra familie
- Artikkel 22 om flyktningbarn
- Artikkel 24 om helse
- Artikkel 29 om målet med utdanning
- Artikkel 31 om lek og fritid
- Artikkel 34 om seksuell utnytting

Løsninger:

- Oppheve muligheten for å gi enslige asylbarn midlertidig oppholdstillatelse
- Tilbakeføre rimelighetskravet i vurderingen av oppholdstillatelse for enslige asylbarn over 16 år

130 VG, 326 barn får bare bli i Norge til de fyller 18 år, 2017

Asylbarn med familie

Internering av barn

Det har i mange år vært utstrakt bruk av internering eller fengsling av barn som venter på å bli tvangsutsendt fra landet. Siden 2013 har mellom 100 og 300 barn blitt fengslet hvert år.

Regjeringen har uttrykt at denne praksisen er «både faglig forankret, lovlig og forsvarlig.¹³¹ I 2013 og 2014 ble henholdsvis 96 og 98 % av barna på Trandum utlendingsinternat fengslet i én uke eller mer.¹³² En slik praksis er ikke til barnets beste, og fører til store psykiske utfordringer. Bruk av fotlenke på barnefamilier blir sett på som et alternativ til fengsling, men dette vil ikke endre det faktum at man fratrar barn deres frihet. Regelverket i saker om fengsling er uklart og gir rom for ulik tolkning av når et barn kan fengsles før utsending.¹³³

Brudd på barns rettigheter:

- Artikkel 3 om barnets beste
- Artikkel 13 om å få og gi informasjon
- Artikkel 22 om flyktningbarn
- Artikkel 37 om fengsling, tortur og dødsstraff

Løsninger:

- Ny løsning for asylsøkende familier som skal returneres, hvor internering og frihetsberøvelse ikke inngår

Norskopplæring

I 2015 foreslo Regjeringen å redusere antall norsktimer fra 250 timer til 175 timer for asylsøkere i mottak, for å kunne tilby norskopplæring til alle¹³⁴ har det blitt kuttet i antall norsktimer for asylsøkere. Mange av de som rammes er foreldre til flere barn. Å kutte i et av de viktigste tiltakene for integrering kan bidra til at norsk ikke i stor nok grad blir et språk som kan brukes til kommunikasjon i hjemmet. Dette medfører en hindret prosess for inkludering i samfunnet.

131 Amnesty & Redd Barna, Frihetsberøvelse av barn etter utlendingsloven i Norge, notat fra Redd Barna.

132 NOAS, Frihet først, 2015

133 Redd Barna og NOAS "Jeg har ikke gjort noe galt"-barn og foreldres opplevelse av tvangsretur, 2017

134 Fornyer integreringspolitikken og varsler skjerpede krav til norskopplæring, Regjeringen, 2015

Økonomi

I statsbudsjettet for 2017 ble det foreslått at det skal innføres et tak på økonomisk støtte slik at alle familier som søker asyl skal få maksimalt 10 000 kroner i måneden til å leve, uavhengig av familiens størrelse.¹³⁵ Dette er et svært merkelig forslag som ikke tar hensyn til variasjonen av familiestørrelser man finner blant asylsøkerne i Norge. Dette kan gjøre den økonomiske situasjonen til de større familiene svært vanskelig, noe som igjen ikke vil være gunstig for barna i familien som ofte blir ofrene.

Brudd på barns rettigheter:

- Artikkel 2 om ikke-diskriminering
- Artikkel 26 om sosialtjenester
- Artikkel 29 om formålet med utdanning

Løsninger:

- Tilbud om 250 timer norskopplæring for asylsøkere i mottak
- En rettferdig økonomisk støtte for asylsøkende barnefamilier. Støtten må være i forhold til antall medlemmer i familien og være tilstrekkelig til å dekke familiens behov

DEL 1

AVSLUTTENDE KOMMENTAR

Alle brudd på barns rettigheter påvirker barns livskvalitet og muligheter for et godt liv og det er vanskelig å velge hvilke brudd som bør prioriteres i arbeidet for å sikre barns rettigheter. Jebb-utvalget ønsker likevel å trekke fram tre tiltak som regjeringen nylig har gjennomført som vi tenker representerer en positiv utvikling, og tre brudd på barns rettigheter som vi er spesielt bekymret for.

Positive trender

Selv om vi i denne rapporten tar for oss mange tema hvor vi ser negativ utvikling eller grove barnerettighetsbrudd, er det også mange områder hvor det har vært stor forbedring i Norge. Vi har valgt ut tre ting vi ser på som viktige skritt i riktig retning mot et Norge der ingen barn får sine rettigheter brutt.

- Gjennom en grunnlovsendring i 2014 fikk Grunnloven en bestemmelse i § 104 om barnets beste. Den fastslår at ved handlinger og avgjørelser som angår barn, skal man alltid høre på barnets meninger og ta hensyn til det.¹³⁶ Dette er veldig bra, fordi det gir tyngde å ha det i det dokumentet som alltid skal bety mest og som er vår høyeste rettskilde.
- Fritidserklæringen ble signert i 2016 og sikrer at artikkel 31 i barnekonvensjonen om retten til lek og fritid blir fulgt. Målet er å inkludere alle barn i fritidsaktiviteter, uavhengig av foreldrenes økonomiske situasjon. Dette skal gjøres gjennom å gi alle barn minst én gratis fritidsaktivitet.¹³⁷
- I statsbudsjettet for 2016 og 2017 fikk sivilt samfunn gjennomslag for å øremerke deler av midlene kommunene får til å sørge for en god skolehelsetjeneste.¹³⁸ Denne øremerkingen har vært etterspurt i lang tid, da vi ser at tilbudet i skolehelsetjenesten har vært altfor avhengig av hvor et barn bor. Med øremerkingen håper vi på bedre bemanning i skolehelsetjenesten. Midlene i statsbudsjettet har også økt på denne posten.

136 Kongeriket Norges Grunnlov
137 Regjeringen, Fritidserklæringen, 2016
138 Regjeringen, Statsbudsjettet 2017, 2017

Negative trender

De fleste barn i Norge har det bra, og rapporterer kun om mindre brudd på sine rettigheter, men likevel er det noen negative trender som ikke har snudd de siste årene. Vi vil fremheve de bruddene på barns rettigheter i Norge som vi er spesielt bekymret for.

- Situasjonen til asylbarna i Norge er ikke forsvarlig. Det er flere ting asylbarn går igjennom som ingen barn bør oppleve. Blant annet har regjeringen gått i mot tidligere anbefalinger fra FN og foreslått å innskrenke omsorgsansvaret barnevernet har overfor enslige mindreårige.¹³⁹ I tillegg opplever flere asylbarn internering, som går sterkt inn på den psykiske helsen deres. Aldersundersøkelsene er urettferdige og har stor feilmargin. Norge har mye å forbedre når det kommer til asylfeltet.
- Prosentandelen av barn som forteller at de har opplevd grov vold fra en voksen i familien, har ikke gått ned de siste ti årene.¹⁴⁰ Det samme gjelder alvorlige seksuelle krenkelser og overgrep. Antallet barn i Norge øker, og dermed blir flere barn utsatt for vold og overgrep enn tidligere. Vi ser på det som bekymringsverdig at sårbare grupper barn oftere blir utsatt for vold og seksuelle overgrep.
- Altfor mange barn og unge opplever press og stress i hverdagen. Dette går ut over både fysisk og psykisk helse. Det er problematisk at ikke regjeringen har kommet med tiltak for å minske press og for å forhindre psykiske lidelser blant barn og unge.

Vi håper FNs barnekomité kan vie disse temaene spesiell oppmerksomhet i sine merknader til Norge.

139 Barne- og likestillingsdepartementet, Forslag til ny omsorgslov, 2016

140 Mossige og Stefansen, Vold og overgrep mot barn og unge- Omfang og utviklingstrekk 2007–2015, 2016

DEL 2: HVA KAN BARN OM SINE RETTIGHETER?

Barn ma bo et hus

BAKGRUNN OG RAMMER FOR UNDERSØKELSEN

Etter å ha jobbet med rapportens første del satt Jebb-utvalget igjen med to viktige spørsmål:

- 1. Hva vet barn om sine egne rettigheter?** Vi lurte både på om noen har fortalt dem om barnekonvensjonen og barnas rettigheter, og i tilfelle hvor og av hvem de hadde lært om dem.
- 2. Hvilke rettigheter tenker barn er viktigst i sine liv?** Vi lurte både på hva barn og unge tenker er viktigst generelt og hva som kan bli bedre

For å kreve sin rett, må man kjenne sin rett. Likevel fant utvalget lite forskning og informasjon om hva barn kan om sine rettigheter. Jebb-utvalget valgte derfor å sette i gang en egen undersøkelse og gjennomføre egne konsultasjoner i klasser på tre ulike alderstrinn og blant fem- og seksåringer i barnehager. Utvalget laget utkast til spørsmål og gjennomførte undersøkelsen i skoleklassene. Koordinatorene for arbeidsgruppen til Forum for Barnekonvensjonen har bistått Jebb-utvalget i arbeidet med å utarbeide spørreundersøkelsen¹⁴¹, gjennomføre undersøkelsen i barnehager og oppsummere svarene.

Hvem deltok?

Konsultasjonene ble gjennomført i 4. klasse på barneskolen, 8. klasse på ungdomsskolen og 1. klasse på videregående skole. 659 elever fra 18 skoler i 9 fylker deltok. Skolene ble kontaktet gjennom e-post og telefon, og utvalget hadde fokus på å ha både geografisk spredning og variasjon mellom by og land mellom skolene som deltok.

For å rekruttere barnehager til å delta i undersøkelsen tok arbeidsgruppa kontakt med Kanvas barnehager. Kanvas er en stiftelse med et nettverk av barnehager spredt over hele landet. I alt 99 fem- og seksåringer fra 8 barnehager i 6 ulike fylker deltok.

Utvalget vil rette en stor takk til alle barn som deltok og voksne som gjorde det mulig å gjennomføre undersøkelsen.

141 Undersøkelsens spørsmål ble utformet og kvalitetssikret i samarbeid med Aina Landsverk Hagen fra Arbeidsforskningsinstituttet ved Høyskolen i Oslo og Akershus.

Hvordan ble konsultasjonene gjennomført?

På skolene gjennomførte Jebb-utvalgets medlemmer konsultasjonene. Elevene som deltok fikk utdelt spørreskjema klassevis som de fylte ut hver for seg. Utvalget sørget for at alle klasser uansett trinn fikk samme informasjon på hver konsultasjon ved at alle som sto for undersøkelsene fulgte et felles manus laget på forhånd. Alle var nøye på å ikke gi informasjon under introduksjonen som kunne være ledende for hva elevene ville svare.

På barnehagene gjennomførte ledelsen i hver enkelt barnehage konsultasjonene. Barna ble spurt spørsmålene en-til-en, og den voksne skrev ned svaret. Igjen hadde utvalget og arbeidsgruppen laget rammer og et enkelt manus på forhånd slik at alle konsultasjoner på tvers av barnehagene skulle bli likest mulig.

Hva ble barn og unge spurt om?

Spørsmålene som ble stilt var delt inn i tre deler. Første del var helt lik uansett alder, mens del to og tre var ulik mellom skoler og barnehager. Dette for at barnehagebarn skulle bli stilt spørsmål som var lettest mulig å forstå. I første del stilte utvalget spørsmål om kjennskap til barnas rettigheter og andre del var om hvilke tre rettigheter som barn og unge tenker er viktigst. I tredje del ble skoleelevene spurt om å gi ett råd til statsministeren for at barn i Norge skal få det bedre, mens barnehagebarna ble spurt om å lage en tegning om hva de tenker er aller viktigst for at de skal ha det bra.

AT JEG FÅR LUFT

RESULTATER FRA UNDERSØKELSEN

Spørsmål og svar fra del 1

Alle barn og unge som var med i undersøkelsen ble spurt følgende spørsmål:

- **Har noen fortalt deg om barnas rettigheter? Ja / Nei (Sett ring)**
- **Hvis ja; hvor og av hvem?**

Vi valgte å oppsummere svarene per aldersgruppe for å se om det var forskjeller.

Klasse og alder	Antall som svarte	Ja	Nei
Barnehage, 5 og 6 år	99 stykker	32,3%	66,7%
4. klasse barneskole, 9 og 10 år	214 stykker	86,9%	13,1%
8. klasse ungdomsskole, 13 og 14 år	334 stykker	81,1%	18,9%
1. klasse VGS, 16 og 17 år	111 stykker	72,5%	27,5%

Både på barneskolen og ungdomsskolen er det mange som har blitt fortalt om Barnas rettigheter med over 80% av positive svar. 4. klassingene kom aller best ut og nær 87% av elevene vi spurte har hørt om barnas rettigheter og barnekonvensjonen. På spørsmålet om hvor og av hvem de hadde blitt fortalt om barnas rettigheter svarte nesten to tredjedeler av 4. klassingene at de hadde lært om tema på skolen av lærere, mens ca. 20% hadde hørt om det hjemme fra foreldre. Blant 8. klassingene var resultatet ganske likt og 61% har lært om barnas rettigheter på skolen fra lærere, mens 24% har lært om det hjemme av foreldre eller i noen tilfeller fra søsken. Andre kilder for kunnskap om tema var alt fra Supernytt, til internett, til plakater om rettigheter, til venner og kjente.

I 1.klasse på videregående skole var det færre som hadde hørt om barnas rettigheter enn de yngre gruppene med elever. 72,5% svarte ja på spørsmålet, mens 27,5% svarte nei. Av de som svarte ja hadde over 71% hørt om tema på skolen av lærere, 13% fra FN og FN-sambandet, nær 8% fra internett, 6% hjemme fra foreldre og 6% fra ulike organisasjoner. Vi er usikre på hvorfor svaret er lavere enn for de andre trinnene. Dette kan være måten vi har stilt spørsmålet på, endringer i hva man har lært i skolen, eller at man har glemt tidligere kunnskap. Siden det var færre elever fra 1. klasse på videregående som var med i undersøkelsen er vi ikke like sikker på svaret er like representativt som for de andre klassetrinnene.

Blant 5 og 6 åringene i barnehagen var det en tredjedel som hadde blitt fortalt om barnas rettigheter, mens to tredjedeler ikke hadde kjennskap til dem. Nesten 72% av de som svarte ja hadde hørt om barnas rettigheter i barnehagen, mens de fleste ellers har blitt fortalt om tema hjemme av far, mor eller mormor.

Spørsmål og svar fra del 2 fra Barnehager

I andre del av undersøkelsen med barnehagebarna spurte vi først hva de tenker er de 3 viktigste tingene for at barn skal ha det bra. Barna ble spurt spørsmålene en og en av ansatte ved barnehagen. Vi fikk i alt 269 svar fra de 99 barna som deltok.

Over en tredjedel av svarene handlet om relasjoner med andre jevnaldrende. Det å ha venner, noen å leke med og ikke være alene utgjorde 13,6% av svarene, mens 22% av svarene handlet om å være snille med hverandre, å ikke krangle og slåss, å få være med å leke, å si fine ting til hverandre og sist, men ikke minst, ikke prompe på hverandre.

”Det er viktig at ikke bare to kan være med på leken, men at tre kan være med.”

Den nest største kategorien, med i alt 20% av svarene, var om omsorg, trygghet og familie. Det ha foreldre eller andre voksne som bryr seg om en og kan gi hjelp, man kan gå til om man er redd, og som man kan leke sammen med ble nevnt i over 7 % av svarene. Trygghet og et godt hjem ble også nevnt i 7% av svarene, mens resten av svarene i denne kategorien, 4,5%, handlet om trivsel og å ha det fint. Samtlige svar reflekterte på ulike vis behovet og viktigheten av omsorg i hverdagen.

”At jeg har noen å gå til hvis jeg ikke har det bra. Har en voksen å fortelle ting til.”

Videre svarte 14% at lek og aktiviteter var viktig. Det å ha leker, å få løpe, å få tøyse og le, å få hoppe og sprette, å klatre i trær, å fortelle vitser og generelt, ha det morsomt og gøy var alle svar på hva barnehagebarna mente var viktig for å ha det bra. En annen kategori med mange svar, i alt 11,5%, var behovet for nok næring, mat og drikke. 5,2% av svarene var om det å ha god helse, det vil si; ikke være syk, ha det rolig og fint i kroppen, frisk luft og ikke eksos i munnen, og spise sunne ting.

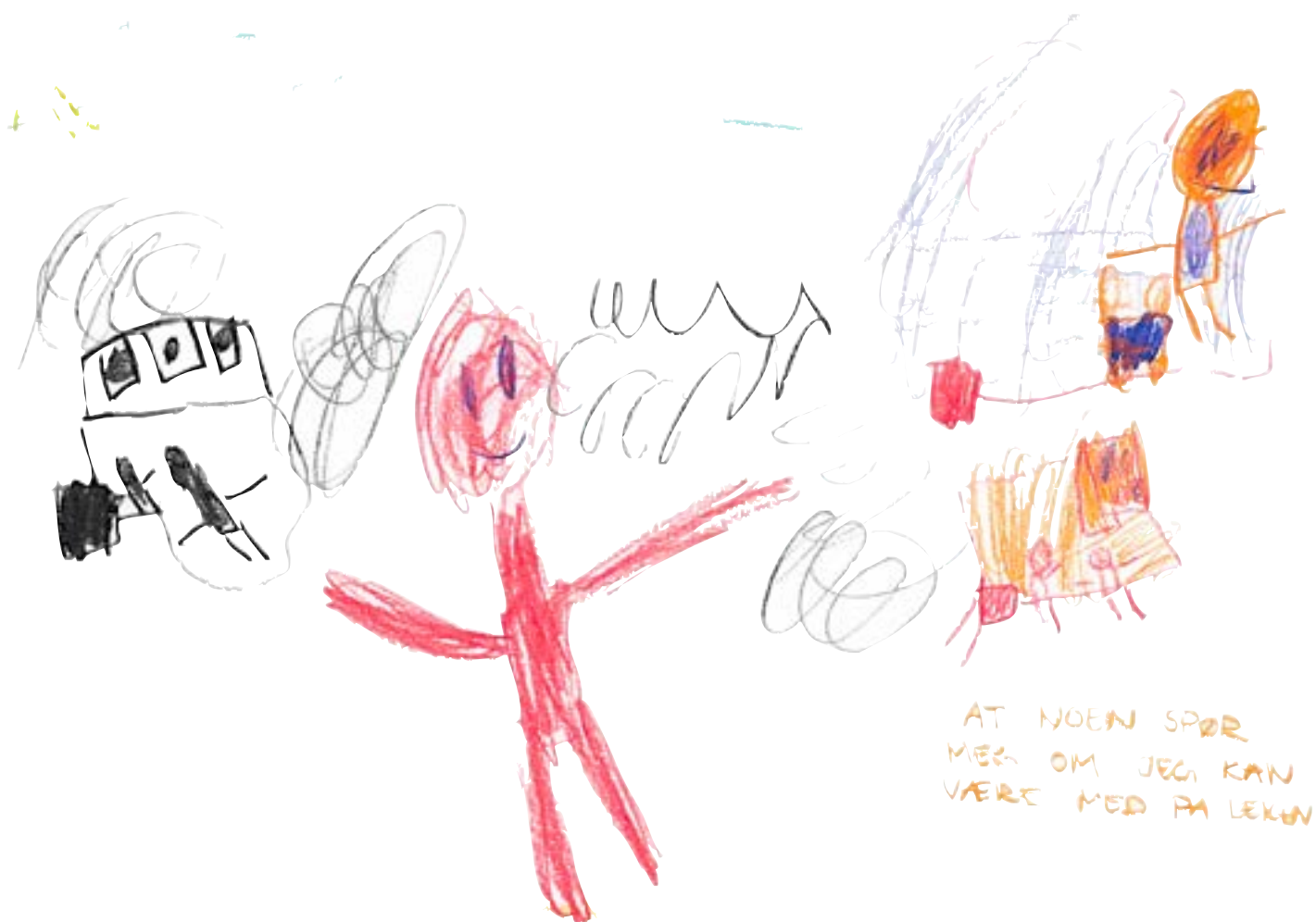
”Å leke sammen, og ha leker. Det er viktig for at barn skal ha det bra.”

Etter å ha spurt om hva barnehagebarna tenkte var viktig for at barn skal ha det bra generelt, spurte vi også om ”Hva er aller viktigst for at du skal ha det bra?”. Barna kunne bare gi ett svar på spørsmålet, og ga både et muntlig svar og lagde en tegning (se del 3). Svarene på dette spørsmålet og forrige var nesten helt like. 27% av barna svarte at det å ha venner og ha noen å leke med var aller viktigst, 29% svarte familie, omsorg og trygghet, og 19% svarte å leke, løpe og ha det gøy. 8% svarte å ha nok mat og drikke.

”Det aller viktigste for meg for å ha det bra er å ha en leke som er barbie og familien min.”

Barnehagebarnas Topp 5 Liste

1. Å ha venner og noen å leke med. Å få være med å leke og være snille med hverandre
2. Å ha familie som viser omsorg, å være trygg og å trives i hverdagen
3. Å leke, løpe, le og ha det gøy!
4. Nok mat og drikke
5. Å ha det godt med kroppen, ikke være syk, frisk luft og spise sunne ting

Spørsmål og svar fra del 2 fra Skoleelever

I andre del av undersøkelsen ble alle skoleelever stilt spørsmålet - "Hva tenker du er de 3 viktigste rettighetene du har i ditt liv?". Det ble gitt en kort innføring i forkant av undersøkelsen om hva en rettighet er, men uten konkrete eksempler slik at informasjonen ikke skulle påvirke svarene til elevene. Utvalget fikk til sammen 1983 svar fra de 659 elevene som deltok! Halvparten av svarene var fra elevene i 8. klasse, en tredjedel fra 4. klasse, og resten fra 1. klasse VGS.

4. klassingene svarte at de tre rettighetene som er aller viktigst (fikk flest svar) er å ha mat og drikke, å gå på skole og å ha et hjem/sted å bo. Dette var også de rettighetene 8. klassingene og 1. klassingene VGS svarte var de viktigste, men i litt annen rekkefølge som vist i tabellen under.

Klasse og alder	Mat og drikke	Et hjem/sted å bo	Skole
4. klasse barneskole, 9 og 10 år	22,5%	12,2%	21%
8. klasse ungdomsskole, 13 og 14 år	12,7%	10,9%	23,2%
1. klasse VGS, 16 og 17 år	13,9%	17,4%	27,7%

Etter de 3 rettighetene som ble hyppigst nevnt var det noen temaer som pekte seg ut. Imidlertid var de litt ulike fra aldersgruppe til aldersgruppe.

I 4. klassene viste 7,4% av svarene fra elevene at det å leke, ha det gøy, tegne, spille, male m.m. er en viktig rettighet. Dette var tett etterfulgt av retten til å bli hørt, å si sin mening og å være med å bestemme, som var nevnt i 6% av svarene. Det siste tema som rangerte høyt var familie, det å få og gi omsorg, og trygghet. Over 5% av svarene handlet om at omsorg og trygghet er viktig, mens 4,8% av svarene handlet om å ha familie og foreldre. Flere av svarene var knyttet opp mot det å ha et trygt hjem, og vi har slått disse svarene sammen i en kategori i topp 5 lista.

"Jeg har rett til en familie som ikke gjør meg vondt."

4. klassingenes Topp 5 Liste

1. Retten til nok mat og drikke
2. Retten til å gå på skole
3. Retten til å ha et hjem og være trygg. Ha familie som viser omsorg
4. Å leke, spille, tegne og ha det gøy!
5. Retten til å bli hørt, å sin mening, og være med å bestemme

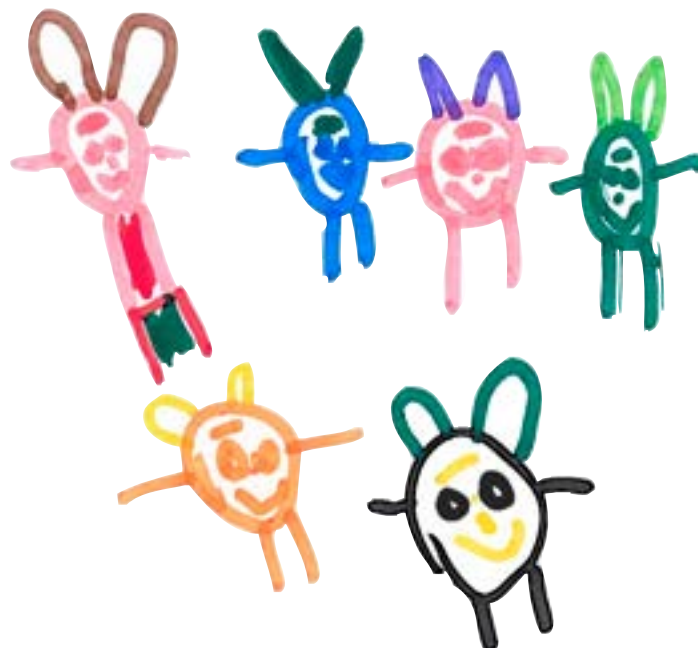
I 8. klassene handlet en stor andel av svarene om retten til medbestemmelse. I alt 19% av svarene handlet om retten til å si sin mening, å ha egne meninger, å bli hørt, å bestemme over seg selv, å si nei, demokrati og stemmerett, og å ta del i avgjørelser som angår en selv. I tillegg var nesten 5% av svarene om yringsfrihet og at å skrive det man mener uten straff er en viktig rettighet. For øvrig var 8. klassingene også opptatt av familie, omsorg og trygghet, og 7 % av svarene var knyttet opp til tema. Igjen kan flere av svarene knyttes til tema om å ha et hjem eller trygt sted å bo. Ikke-diskriminering som i likestilling, likebehandling og respekt uansett bakgrunn og økonomi ble også vurdert av flere som en viktig rettighet og ble nevnt i 4,2% av svarene.

”Jeg har rett til å bli behandlet som andre. Ikke bli diskriminert uansett hvor du kommer fra, sykdom eller utseendet.”

8. klassingenes Topp 5 Liste

1. Retten til å gå på skole
2. Retten til å ha et hjem og være trygg. Ha familie (og venner) som viser omsorg
3. Retten til nok mat og drikke
- 4a. Retten til å bli hørt, å si sin mening, være med å bestemme og delta i demokratiet
- 4b. Retten til yringsfrihet og å skrive det man mener uten å bli straffet
5. Retten til likestilling, likebehandling og respekt uansett bakgrunn og økonomi

NÅR JEG ER MED FAMILIEN MIN
HAR JEG DET BRA

I 1. klasse på videregående skole ble retten til medbestemmelse og ytringsfrihet rangert høyt. 10,9% av svarene handlet om retten til å bli hørt, å bestemme over eget liv, å ta egne avgjørelser, å ha egne meninger og stemme ved politiske valg m.m. 10% av svarene handlet om ytringsfrihet og si sin egen mening. Det var også mange som var opptatt av retten til omsorg og trygghet, og 6,5% av svarene var om retten til en god og omsorgsfull oppvekst, retten til kjærlighet, retten til en trygg barndom.

”Jeg har retten til å ta egne valg og ta egne avgjørelser.”

1. VGS klassingenes Topp 5 Liste

1. Retten til å gå på skole
2. Retten til å ha et hjem og være trygg. Ha familie (og venner) som viser omsorg
3. Retten til nok mat og drikke
4. Retten til å bli hørt, bestemme over eget liv, ta egne avgjørelser og delta i demokratiet
5. Rett til ytringsfrihet og uttrykke sine meninger fritt

Å HA MAMMA, PAPPA OG HUNDEN M U

Spørsmål og svar fra del 3

I del tre i undersøkelsen ble skoleelevene spurt om å gi ett råd til statsministeren for at barn i Norge skal få det bedre, mens barnehagebarna ble spurt om å lage en tegning om hva de tenker er aller viktigst for at de skal ha det bra.

Det ble til sammen 497 råd fra skoleelevene til statsministeren og 97 tegninger fra barnehagebarna om hva som er aller viktigst. Det var nær umulig å oppsummere 497 ulike meninger på en god måte. Alle er derfor tatt med! Rådene fra skoleelevene er ikke gjengitt her, men er å finne som en lang liste bakerst i rapporten. Tegningene fra barnehagebarna finner du som illustrasjoner rundt om i hele rapporten og som bakside til rådene fra skoleelevene. Menningene til barnehagebarna som tilhører tegningene er oppsummert som del av resultatene fra barnehagene under del to.

Se bak på rapporten før du leser videre.

" AT JEG GÅR
BARNEHAGEN OG HAR
MANG VENNLER, OG AT
JEG HAR ET NAVN "

AVSLUTTENDE KOMMENTARER

Ut ifra undersøkelsen kan vi konkludere med at barn og unge har god kjennskap til barnas rettigheter. Et gjennomsnitt på rundt 80% positive svar fra barn i skolealder er et godt resultat. Videre var det et interessant funn at også de som ikke svarte ja på at de hadde hørt om barnas rettigheter i del en av undersøkelsen likevel hadde veldig gode svar i del to om hvilke rettigheter de tenkte var viktige. Samtlige som svarte nei uttrykte seg godt om de rettighetene de tenkte var viktigst i sine liv. Dette var også tilfelle i barnehagene. Samtlige som svarte nei om kjennskap til barnas rettigheter hadde mange tanker og meninger om hva som er viktig for barn og for seg selv.

Barnekonvensjonens artikkel 42 slår fast at Norge er pliktig til å gjøre konvensjonens innhold kjent for både barn og voksne. Norge virker å lykkes godt med dette ifølge vår undersøkelse. Likevel sier undersøkelsen lite om dybden i kunnskapen til elevene og barnehagebarna. Som påpekt i første avsnitt; for å kreve sin rett, må man kjenne sin rett. Jebb-utvalget lurer derfor spesielt på i hvilken grad barna har kunnskap og muligheter til å hevde sine rettigheter om de opplever brudd og overgrep. Dette er ett av temaene som ble tatt opp både i Unicef sin rapport om barn og kunnskap om rettigheter fra 2015¹⁴² og i rapporten Livsmestring i skolen fra 2017.¹⁴³ Begge rapporter påpeker at undervisningen om rettigheter for barn må bli bedre og at undervisning om rettigheter ikke bare bør være en del av læreplanen på barneskolen, men også for eldre aldersgrupper i ungdomsskolen og på videregående skole.

Etter å ha oppsummert svarene i undersøkelsen er det tydelig at barn og unge uansett alder mener at det å få dekket sine grunnleggende behov er aller viktigst, sammen med det å ha venner og gå på skole. Det å ha et trygt sted å bo, ha nok mat og drikke, få omsorg og ha familie ble gitt særlig vekt. Sett i sammenheng med de bruddene Jebb-utvalget har omtalt i del 1 av rapporten ser vi at mange brudd barn opplever handler nettopp om mangel på trygghet, omsorg og gode ansvarspersoner. Å oppfylle disse rettighetene bør derfor være en prioritet for norske myndigheter.

142 Unicef and Queens University Belfast, Teaching and learning about child rights: A study of implementation in 26 countries, 2015, s. 10

143 LNU, Livsmestring i skolen, 2017, s 48

Svarene på undersøkelsen viser også at det å være snille med hverandre, vise respekt, inkludere hverandre og ikke mobbe er viktig uansett alder. Barnehagebarna satte det å få være med å leke og være snille med hverandre øverst på listen over hva som er viktig for alle barn, mens skoleelevene inkluderte å få stopp på mobbing som et av de viktigste rådene til statsministeren i del 3¹⁴⁴. Tiltak mot mobbing og bygge et godt miljø for barn både i barnehagen og på skolen gjennomføres i dag, men det er viktig å gjøre enda mer for sikre barn og unges trivsel og glede sammen i hverdagen. Og, som påpekt i rapportens første del under mobbing, voksne i skolen og barnehage må ta barn og unges opplevelse av mobbing og utenforskap på alvor.

Sist, men ikke minst, svarene i undersøkelsen viser at retten til å være med å medvirke i egen hverdagen og at barn og unges meninger blir hørt og tillagt vekt er viktig. Undersøkelsen viser at dette er en rettighet som blir viktigere jo eldre man er. Både retten til å bli hørt og retten til ytringsfrihet fremheves som viktige av skoleelevene på ungdomsskolen og på videregående skole. Jebb-utvalget ønsker også å dra fram denne rettigheten som grunnleggende ikke bare for at barn og unge får medvirke i beslutninger i eget liv, men også for at barn og unge skal kunne være reelle aktører i det samfunnet de er en del av. Norge har flere ordninger for at barn og unge skal bli hørt, men kvaliteten og muligheten for deltagelse burde bli enda bedre. Det samme gjelder ungdommers muligheter for deltagelse i demokratiet og demokratiske prosesser. Dette er tema for del tre av rapporten.

DEL 3: MEDVIRKNING OG PÅVIRKNING

Jeg vil bestemme lidt!

Retten til å bli hørt og delta i beslutninger er et tema som barn og unge Jebb-utvalget har snakket med (del 2) og barne- og ungdomsorganisasjonene som har hjulpet til i rapporteringen er spesielt opptatt av. På bakgrunn av dette og at det er et grunnleggende prinsipp i barnekonvensjonen tenker vi det er viktig å vie tema ekstra oppmerksomhet i rapporten. Del 1 viser hvordan retten til å bli hørt brytes i sammenheng med spesifikke rettigheter. I del 2 viser svarene i spørreundersøkelsen hvor viktig barn og unge selv mener denne retten er og at det bør gjøres mer for å sikre at den blir oppfylt. I denne tredje og siste delen tar vi opp hvordan barn og unge blir hørt som gruppe - i sin hverdag, av kommune, fylke og stat, og som fullverdige medlemmer av samfunnet vi er en del av. Vi har valgt å fokusere på hvor bra mulighet for medvirkning er på tre områder:

- **Elevs muligheter til medvirkning og elevdemokrati**
- **Barn og unges muligheter til å medvirke gjennom ungdomsråd**
- **Ungdoms muligheter til å stemme og som deltakere i demokratiet**

I tillegg ønsker Jebb-utvalget å vende et kritisk blikk mot Norges stilling til tredje tilleggsprotokoll til barnekonvensjonen og den individuelle klageretten den vil åpne for barn i Norge direkte til FNs barnekomité.

Utvalget har valgt å fokusere på disse områdene fordi vi tenker dette er strukturer eller rettigheter som staten og politikere har stor mulighet til å påvirke og endre til det bedre. Det er også temaer som engasjerer bredt blant unge. Vi har spurt Elevorganisasjonen, Press og Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU) om å lage innspill til denne delen, da de har god kunnskap og kompetanse om nettopp om disse temaene.

Elevorganisasjonen

Elevorganisasjonen jobber for elevs rettigheter i grunnskolen og videregående skole og er en organisasjon av, med og for elever. Organisasjonen har eksistert siden 1959, men i eksisterende form siden 1999. Elevorganisasjonen er en demokratisk barne- og ungdomsorganisasjon og har 19 fylkeslag og ett sentralstyre. De har over 400 medlemsskoler over hele landet som til sammen representerer mer enn 200 000 elever.

LNU

Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU) er et samarbeidsorgan for 95 frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner med til sammen over 500 000 medlemmer og 10 000 lokallag. Alle medlemmer er demokratiske og frivillige, og representerer et stort mangfold av aktiviteter og verdier.

Press

Press er Redd Barnas selvstendige ungdomsorganisasjon som ble grunnlagt i 1995. Formålet til organisasjonen er å jobbe for en verden der barns rettigheter er innfridd. Press har 1300 tellende medlemmer og 20 lokallag i hele landet. Alle jobber mot strukturelle årsaker til brudd på barns rettigheter. Organisasjonen er styrt av ungdom.

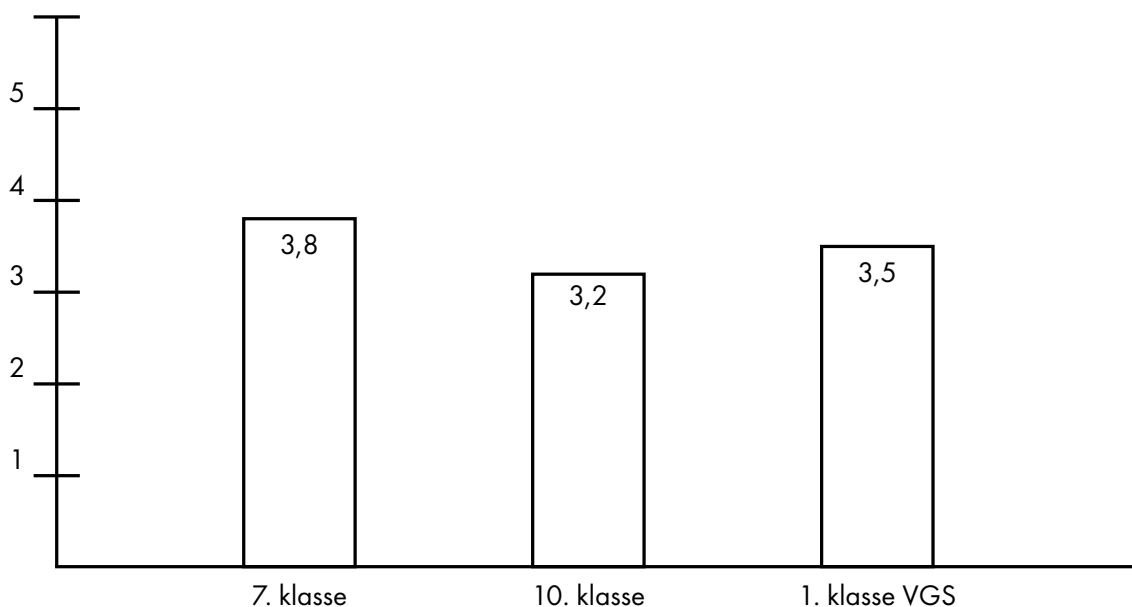
INNSPILL:

ELEV MEDVIRKNING OG ELEVDEMOKRATI

I hvilken grad kan elever være med å bestemme i egen skolehverdag? Elevundersøkelsen som gjennomføres hvert år gir gode tall for hvor bra elever mener medvirkning er. 432 000 elever svarte på undersøkelsen i 2016.¹⁴⁵

Elevundersøkelsen viser at 89,5% av elevene trives godt eller svært godt på skolen. Tallene for elevmedvirkning er vesentlig lavere. Undersøkelsen viser at elevene på 7. trinn gir en score på 3,4 og elevene på 10. trinn en score på 2,9 ut av 5 mulige når det gjelder muligheten til å foreslå hvordan elevene skal jobbe med fagene. På 1. trinn på videregående skole gir elevene samme spørsmål en score på 3,1.¹⁴⁶ På spørsmål om skolen hører på elevenes forslag ga trinn 7 en score på 3,8, trinn 10 en score på 3,2 og trinn 1 på Vgs en score på 3,5 ut av 5 mulige.¹⁴⁷ Elevenes svar viser at de generelt er litt over middels fornøyd med sine muligheter for å påvirke og medvirke både i innholdet i timene og når det gjelder forslag til skolens ledelse.

Hører skolen på forslag fra elevene?

145 Udir, Elevundersøkelsen 2016: Mobbing og Arbeidsro, 2016

146 Elevundersøkelsen; Elevdemokrati og medvirkning, <https://skoleporten.udir.no/rapportbygger>

147 Elevundersøkelsen; Elevdemokrati og medvirkning, <https://skoleporten.udir.no/rapportbygger>

Resultatene fra elevundersøkelsen bekreftes også gjennom kvalitative undersøkelser. Som del av kommunereformen i Oppegård i 2016 svarte 112 ungdommer i alderen 11 til 15 år at skole var det tema de synes var aller viktigst.¹⁴⁸ Svarene viste at de generelt trives på skolen, men at det er flere ting som kan bli bedre. Innen tema demokrati og deltagelse hadde de flere viktige innspill:

”Under demokrati og medbestemmelse ble de ulike organene for medbestemmelse hvor elevene selv deltar fremhevet som bra og elevene var særlig opptatt av å bevare muligheter for å kunne påvirke politiske prosesser, enten det skjer gjennom Ungdomsrådet (UR), Barn og unges kommunestyret (BUK), elevråd eller på andre måter. Flest trakk fram elevrådet som noe som var bra og viktig å bevare, samtidig var det også mange innspill på hvordan det kunne bli bedre. Blant annet ble det foreslått mer seriøse valgordninger, flere møter og mer midler til å gjennomføre det elevene ønsker. Det ble også nevnt som en bekymring at elevrådet har lite gjennomslag for saker de mener er viktig og at det burde være et bedre samarbeid mellom elevråd, BUK og UR.

Et annet gjennomgående tema er det at ungdom blir lyttet til av politikere og voksne. Det var noen som fremhevet at politikerne lytter til ungdom som bra. Samtidig er det et gjennomgående innspill at voksne i ungdommenes hverdag ikke er lydhøre. Det er dratt fram som en forbedring og en bekymring av mange. Elevene var også opptatt av under bekymringer at alle må bli hørt, også de som ikke snakker så høyt. Videre nevnes det at det ikke er nok tid til å ta avgjørelser når alle skal få sagt sin mening. I sum mener elevene at det er viktig å bli hørt av voksne, både som elevråd og som enkeltindivider. De ønsker å bli hørt og å få være med å bestemme over egen hverdag.”¹⁴⁹

Undersøkelsene viser at mangel på gode demokratiske prosesser og muligheter for medvirkning er noe mange elever opplever. Elevenes egen interesseorganisasjon har også dette som ett av sine hovedtema, og har flere viktige forslag til endringer for å forbedre medvirkning i skolen.

148 Medvirkningsprosess for Oppegård Kommune 18 februar 2016 gjennomført av LNU

149 Oppsummering overrakt Kommunestyret i Oppegård fra medvirkningsprosess for Oppegård Kommune 18 februar 2016 gjennomført av LNU.

Innspill fra Elevorganisasjonen

Retten til elevmedvirkning er lovfestet i Opplæringslovas § 1-1, som sier at elever og lærlinger i grunnskolen, videregående opplæring og i bedrift har rett til medvirkning i sin egen skolehverdag. Likevel får Elevorganisasjonen tilbakemeldinger fra sine medlemsskoler om at graden av medvirkning i skolen er høyst variabel, og at elevdemokratiet på noen skoler ikke fungerer i det hele tatt.

“Det er så mye pensum at læreren vår bare må løpe gjennom det i stedet for å spørre oss hvordan vi vil legge opp undervisningen. Jeg klandrer henne jo ikke for det, men jeg skulle ønske vi kunne komme med flere innspill.”

I en hverdagslig undervisningssituasjon har elever rett til å komme med innspill til hvilke undervisningsformer læreren skal ta i bruk i timen, denne retten er hjemlet i forskrift til Opplæringslova § 1-1. Utifra samtaler med elever på våre medlemsskoler, erfarer Elevorganisasjonen at det er høy variasjon i hvorvidt elever får denne retten oppfylt eller ikke. I overfylte klasser er det vanskelig for lærere å følge opp hver enkelt elev, og det er vanskelig å ta hensyn til undervisnings- og vurderingsformer. Ofte må lærerne sette datoer og bestemme vurderingsformer for vurderingssituasjoner før skoleåret begynner, på grunn av klassestørrelser og stofftrengsel. Elevorganisasjonen erfarer at mangelen på elevmedvirkning er størst på studiespesialiserende linje.

“Jeg tror det er ganske stor forskjell på linjene [på skolen min]. På Drama har vi et ordtak som handler om at elevene skal bli inkludert i arbeidet, så vi er ganske heldige. Lærerne ønsker at vi skal kunne "lage våre egne prosjekter" etter hvert, uten hjelp.”

Elevdemokrati i praksis har den samme variasjonen fra skole til skole som elevmedvirkning i undervisningen. Elevorganisasjonen kan vise til medlemsskoler med elevråd som er effektive og fungerende, og kan representere elevmassen i samtaler med administrasjonen på skolen, men også medlemsskoler med elevråd som ikke fungerer, mangler grunnleggende organisatoriske strukturer og ikke klarer å oppfylle mandatet sitt. Basert på tilbakemeldinger fra medlemsskoler og elev- og lærlingombudene i fylkene kan vi konkludere med at en fellesnevner for et godt elevråd, er initiativrike og samarbeidsvillige administrasjoner. På skoler der elevdemokratiet fungerer, er det også rektorer som prioriterer elevmedvirkning og elevdemokrati i beslutningsprosesser. I kommuner og fylker der skoleeier stadfester at elever skal representeres i driftsstyrer, fungerer også elevdemokratiet bedre, gjennom at elevrepresentanter får delta i beslutningsprosesser på lik linje med administrasjonen og lærere.

“Jeg synes skolen vår er utrolig flink til å høre på elevene. Jeg føler at tilbudene vi har er utrolige gode, og både avdelingsledere, lærere og den øverste ledelsen er flinke på å ta elevene med i beslutninger som tas.”

Et annet problem som påvirker elevdemokratiet på skoler, er den høye utskiftningsraden i elevråd. Når et tredel av elevmassen går ut av skolen hvert år, er overføring av kompetanse svært utfordrende, og elevråd må ofte begynne igjen fra start hvert skoleår. På skoler der elevrådene har rutiner for kompetanseoverføring, ser vi også at elevdemokratiet fungerer bedre og elever føler at de blir hørt i større grad.

“Elevrådet på skolen min har noe makt, men ikke i tilstrekkelig grad, og ikke i viktige saker. Elevrådet har ofte makt i saker som omhandler mangel på relativt billig utstyr på skolen, som f.eks hårføner i garderoben, toastjern i kantina eller lignende. Men i større saker som omorganisering av mulige fagvalg, oppsett av prøveplaner og timeplaner og større forandringer på skolebygget blir vår stemme sjelden hørt.”

Anbefalinger og forslag til tiltak:

Mangel på medvirkning i undervisnings- og vurderingssituasjoner

Gjennom den foreslåtte læreplanreformen håper Elevorganisasjonen på at lærere kan få større frihet til å planlegge undervisninga si dynamisk, noe som vil føre til at elever kan få oppfylt retten sin til å være med på å bestemme vurderingsformer- og situasjoner. Fylkesmannen bør også ha mulighet til å vedta sanksjoner i klagesaker der elever rapporterer lovbrudd på sine skoler, i form av mangel på elevmedvirkning i klasserommet og i undervisningssituasjoner.

Elevdemokrati i beslutningsprosesser

Elevorganisasjonen mener at det må stilles høyere krav til at skoleledere skal følge opp elevrådene sine, og aktivt inkludere elevene i beslutningsprosesser. Det bør lovfestes på nasjonalt nivå at elevrepresentanter skal kunne møte med alle rettigheter i skolens beslutningsorganer på lik linje med rektor, lærerrepresentanter og foreldrerepresentanter. Fylkesmannen må ha mulighet til å vedta sanksjoner mot skoler som ikke kontinuerlig inkluderer elevene sine i beslutningsprosesser.

Ved at fylkeskommunene og kommunene legger til rette for grunnfinansiering av elevråd, vil elever få større mulighet til å etablere kultur for velfungerende elevråd, og ha høyere grad av kontinuitet. Ved å for eksempel opprette fond der man kan søke om midler til å gjennomføre prosjekter i regi av elevrådet, og midler til daglig drift av elevråd, kan man bidra å få svake elevråd på beina, og styrke fungerende elevråd så de kan representere elevene på skolene sine i praksis.

Høy utskifting og mangel på kontinuitet

Elev- og lærlingombudene bør sikres økte midler slik at de, i samarbeid med Elevorganisasjonens lokallag i fylkene, kan drive kontinuerlige elevrådsskoleringer, og fungere som et ressursorgan og kunne gi oppfølging til elevråd som ikke har gode rutiner for kompetanseoverføring og kontinuitet.

INNSPILL:

BARNE- OG UNGDOMSRÅD

Innspill fra LNU

Ungdomsråd

Alle barn og unge bor i en kommune, og kommunene styres av lokalpolitikere. Selv om man setter ned stemmerettsalderen til 16 år, vil mange barn ikke ha innflytelse på politikken der de bor. Derfor er det bra at om lag 9 av 10 kommuner har medvirkningsorganer for ungdom¹⁵⁰, som skal gi unge en stemme i spørsmål som angår dem.

“Det som funker bra med ungdomsrådet er at jeg og de andre medlemmene gjør en endring i lokalsamfunnet som er positivt. Det som funker dårlig med ungdomsrådet er nok at det kunnet være flere møter hvor vi kan diskutere saker eller presentere saker til bystyret/formannskapet.”¹⁵¹

Dessverre er det veldig stor forskjell på hvor godt disse ordningene fungerer. Noen av dem, som ofte kalles ungdomsråd, møtes ofte og kan følge politiske saker over tid. Andre organer møtes kanskje én eller to ganger i året, og hører aldri noe mer etter at de har vært med på et slags «event» på rådhuset. Noen steder blir ungdommene håndplukket av ordføreren, andre steder blir de valgt av elevråd, ungdomsorganisasjoner og ungdomsklubber. Noen av ungdommene får grundig opplæring, andre får ingen. Disse forskjellene er urettferdige og gjør at ungdom mange steder ikke får reell medvirkning.

150 Regjeringen, Prop. 65 L (2016-2017) Endringer i kommunelova m.m. (råd for eldre, personar med funksjonsnedsetjing og ungdom), 2017

151 Konsultasjon med medlem av ungdomsrådet i Kristiansund april 2017

Det er bare voksne som tjener på barne- og ungdomsalibier i lokalpolitikken. Når ungdomsråd og andre medvirkningsorganer for ungdom fungerer dårlig, er det demotiverende for ungdommene som er med, og det gjør politikk mer fremmed for barn og unge. Når ungdomsrådene fungerer bra, setter de unges saker på dagsorden og tvinger politikerne til å ta hensyn til barn og unge.

For at barn skal få oppfylt sin rett til å bli hørt, må de kunne påvirke politikken der de bor. Derfor må vi ha ungdomsråd i alle kommuner, og de må være selvstendige, representative og ha reell innflytelse.

Anbefaling:

- Gjør ungdomsråd obligatorisk i alle kommuner og la ungdom velge sine egne representanter
- Gi ungdomsrådene rett til opplæring, sekretær og til å sette egen dagsorden
- Gi ungdomsrådene tale- og forslagsrett i kommunestyre og fylkesting

Innspill fra Sentralt Ungdomsråd i Oslo

Et medvirkningsorgan for ungdom finnes i dag i de fleste norske kommuner, men enten de kalles råd, kommunestyre eller utvalg trenger de informasjon og veiledning for å kunne være effektive partnere i beslutninger og tjenesteutvikling. I dag opererer ungdomsrådene rundt om i Norge på forskjellige måter, med forskjellig grad av både medvirkning, støtte og informasjon. Bare i Oslo har 15 bydelsråd og et sentralt råd vidt forskjellige forutsetninger for å kunne delta i lokaldemokratiet. Det er varierende i hvilken grad ungdomsrådene i bydelene får støtte fra bydelens administrasjon, tilgang på lokalpolitikere og anledning til å gi innspill eller delta i beslutninger.

“Ungdom er ikke bare fremtiden, vi er her nå også - Hør på oss!”

Forskjellige forutsetninger i de lokale rådene i kommuner og bydeler gir også forskjellig mulighet for deltagelse på skolen, i organisasjoner og i fylket. I Oslo ser vi at godt skolerte lokale ungdomsråd, med tilgang på lokale beslutningstagere, gir gode ringvirkninger som øker elevs medvirkning på skolen og ungdommenes innflytelse i det sentrale ungdomsrådet. Vi tror politikeres og administrasjonens manglende forståelse for hva ungdomsmedvirkning og ungdomsråd er og kan brukes til, svekker i hvilken grad ungdom tas med i lokaldemokratiet.

Unge er en viktig stemme i dag. Ikke bare i lokaldemokratiet, men også nasjonalt. Mangelen på et nasjonalt ungdomsråd med demokratisk valgte representanter fra alle landets fylker, svekker legitimiteten til mye av det gode arbeidet som gjøres i kommuner og i fylker. Det trengs mer ungdomsmedvirkning på nasjonalt plan. Et nasjonalt råd gir ikke bare ungdom formell innflytelse på alle forvaltningsnivå, men kan også fungere som en støtte for barne- og ungdomsorganisasjoner som i dag finner det vanskelig å bli hørt.

Anbefaling:

- Lovfesting av ungdomsråd i fylker, fremtidige regioner og kommuner med nasjonale regler for sekretariatsfunksjon, informasjon og rett til medvirkning
- Opprettelse av et nasjonalt og demokratisk valgt medvirkningsorgan for ungdom
- Tilrettelegge for skoloring av kommunal, fylkeskommunal og statlig administrasjon om ungdomsmedvirkning og ungdomsråd

INNSPILL:

STEMMERETT FOR 16-ÅRINGER

Norge har siden 2011 gjennomført en prøveordning for at 16 åringer kan stemme i lokalvalg med positive resultater. Imidlertid har regjeringen valgt å ikke videreføre prøveordningen til stortingsvalget i år, og avsluttet arbeidet med å innføre stemmerett fra 16 år. Jebb-utvalget mener dette er en meget negativ utvikling, og anbefaler å innføre forslagene fra Barne og ungdomstingets resolusjon “Lytt til unge – utvid demokratiet” vedtatt 29 april 2017.

Innspill fra LNU

I et demokrati skal alle ha mulighet til å påvirke politikken. Den enkleste måten å påvirke politikken på er å stemme i valg, fordi de folkevalgte politikerne har mest makt over politikken. Derfor må vi ha gode grunner for å nekte noen stemmerett. I dag må du være 18 for å kunne stemme i valg. En manglende rett til å stemme for alle under 18 år betyr at det er et reelt og betydelig demokratisk underskudd i samfunnet for barn og unge.

Aldersgrensen for å stemme har blitt endret mange ganger de siste 200 årene, og begynte på 25 år. Det er heller ikke noen selvfølge at det skal være 18 år for alltid. I 2011 og 2015 fikk 16- og 17 åringer stemme i lokalvalget i 20 kommuner. Resultatene var veldig positive.¹⁵² Førstegangselgere stemmer vanligvis sjeldnere enn andre velgere, men 16- og 17 åringer stemte mye oftere enn andre førstegangselgere, og nesten like mye som resten av befolkningen. Det ble også flere folkevalgte politikere under 30 år i de kommunene som lot 16- og 17 åringer stemme. Flere unge politikere betyr at unge får gode forbilder og at kommunestyrene blir mer representative, fordi unge er underrepresentert i dag.

To vanlige argumenter mot å gi stemmerett til 16-åringer har vært at unge velgere er umodne og at de stemmer på radikale partier. Men vi hadde aldri nektet stemmerett til noen over 18 som vi ikke synes var modne nok. Dessuten har ungdom aldri fått mer eller bedre demokratiopplæring, og undersøkelser viser at norske ungdommer er blant de i verden som er best på medborgerskap.¹⁵³ Det andre stemmer heller ikke. Da 16- og 17 åringer fikk prøve, stemte de på de samme partiene som andre velgere – og det samme ser vi i skolevalgene.¹⁵⁴

Østerrike senket stemmerettsalderen til 16 år i 2007. Erfaringen derfra er at unge er veldig aktive i demokratiet og får større politisk interesse av å ha stemmerett.¹⁵⁵

Hvis 16- og 17 åringer får stemme, får 130 000 nye mennesker slippe til i demokratiet og en reell mulighet til å påvirke politikken og samfunnet rundt seg. De får en god start på sine liv som deltakere i demokratiet, og lager gode vaner for resten av livet.

152 Bergh, J. (2016). Hva skjer når 16-åringer får lov til å stemme? Resultater fra evalueringene av to forsøk med nedsatt stemmerettsalder. Oslo: Institutt for samfunnsforskning

153 Udir (2009). ICCS-kortrapport. Tilgjengelig fra: https://www.udir.no/Upload/Rapporter/2009/5/ICCS_kortrapport.pdf

154 NSD (2015): Skolevalgresultat: Landsoversikten. Tilgjengelig fra <http://www.samfunnsveven.no/skolevalg/resultat/landsoversikt>

155 Dezelan, T. (2015). Young people and democratic life in Europe: What next after the 2014 European elections? European Youth Forum

Resolusjon 9.2 "Lytt til unge – utvid demokratiet"

Det norske demokratiet er ikke en fast størrelse, men trenger stadig fornyelse for å bli bredere og mer inkluderende. Derfor foreslår LNU ti tiltak for å øke unges demokratiske deltakelse i Norge.

Vi skal ha gode grunner for å nekte noen stemmerett. To forsøk med stemmerett for 16 åringer har vist at 16- og 17 åringerne deltar langt oftere enn andre førstegangselgere, og at det blir flere unge folkevalgte når stemmerettsalderen settes ned. Det er på tide å inkludere 130 000 flere mennesker i det norske demokratiet.

Unge politiske deltakelse har økt, men forskjellene i deltakelse har også blitt større. Vi er bekymret for at vi er på vei mot et politisk utenforskap hvor unge med innvandrerbakgrunn, på yrkesfag og gutter deltar sjeldnere i valg enn andre unge. Det er avgjørende å styrke demokratiopplæringen for å unngå at noen faller utenfor demokratiet. Stortingets vedtak om å innføre demokrati og medborgerskap som et tverrfaglig tema i skolen må derfor bli mer enn gode intensjoner.

Demokrati er mer enn valg. Likevel er valg demokratiets hjørnestein, og unges første møte med valg bidrar til å forme deres politiske vaner for resten av livet. Samtidig viser valgforskningen at unge har dårligere forutsetninger for å delta i valg fordi de er i en ustabil livssituasjon. Derfor må vi legge særlig til rette for at unge lett kan delta i valg, og at deres stemme faktisk har betydning.

LNU krever at:

1. 16 åringer får stemmerett fra og med lokalvalget i 2019
2. Velgere skal kunne stemme i en annen kommune enn den de er folkeregistrert i også på valgdagen
3. Velgere også skal kunne gi personstemmer når de forhåndsstemmer i lokalvalg
4. Personstemmer får større betydning i stortingsvalg
5. Valgløker legges der mange unge oppholder seg, for eksempel utdanningsinstitusjoner
6. Alle unge får en påminnelse om valget på SMS i forkant av valgdagen
7. Støtten til valginformasjon økes
8. Skolevalg blir obligatorisk på videregående skoler
9. Opplæringen i demokrati og medborgerskap kommer tidligere i skoleløpet og i flere fag, og legger vekt på at medborgerskap også er en praktisk ferdighet
10. Ungdomsråd blir obligatorisk i alle kommuner og at rådene er selvstendige, representative og kontinuerlige, og har tilstrekkelig informasjon og kompetanse til å drive reell medvirkning
11. Støtten til holdningsarbeid rundt valgdeltagelse for unge velgere økes.

INNSPILL: KLAGEMEKANISMEN

Innspill fra LNU

Individuell klagerett - Et nødvendig steg for å sikre barns rettsikkerhet

Barnekonvensjonen og de tre tilleggsprotokollene skal sikre at land som har ratifisert konvensjonen, gir barn de rettighetene de har krav på etter konvensjonen. Det er avgjørende for å skape en verden som er trygg og rettferdig for barn og unge. LNU mener derfor Norge har et ansvar for å tilslutte seg individklageordningen til barnekonvensjonen.

Formålet med den tredje tilleggsprotokollen er å styrke og supplere nasjonale klagemekanismer og ytterligere styrke gjennomføringen av barnekonvensjonen og tilleggsprotokollene. LNU mener at det er til barns beste at Norge slutter seg til tilleggsprotokollen. Det følger av Grunnlovens § 104 og konvensjonens artikkel nummer 3 at hensynet til barns beste skal tas med i vurderingen som et grunnleggende hensyn i saker som berører barn, ikke bare i saker om det enkelte barn, men også på overordnet nivå slik som denne saken. Høyesterett har uttalt at «Ved avveiningen mot andre interesser skal hensynet til barnets beste ha stor vekt – det er ikke bare ett av flere momenter i en helhetsvurdering. Barnets interesser skal danne utgangspunktet, løftes frem spesielt og stå i forgrunnen»¹⁵⁶.

LNU er bekymret for barn og unges rettsikkerhet. Barnekonvensjonen gir disse borgerne et særlig vern fordi de er blant de mest sårbare i samfunnet. De har svake forutsetninger for å hevde sine egne interesser, og har ikke politisk innflytelse gjennom valgkanalen. Plikten til å vurdere om et forslag er til barnets beste er en kritisk del av den ekstra rettslige beskyttelsen for barn. Når regjeringen avviser en egen klagemekanisme til barnekonvensjonen, er det å undervurdere barnas behov for og rett til et særlig rettsvern.

Konsekvenser av en klagemekanisme

Regjeringen trekker i St. Meld. 39 frem at det knytter seg usikkerhet til hvordan komiteen praksis vil utvikle seg, og understreker at «det kan være en risiko for at Barnekomiteen i sin tolkning av konvensjonen i mindre grad enn nasjonale domstoler vil balansere hensynet til barnets beste opp mot andre viktige samfunnshensyn, som for eksempel innvandringsregulerende hensyn». Videre uttrykker regjeringen bekymring for at ordningen kan få konsekvenser for Norges politiske handlingsrom, og at den kan bidra til en rettsliggjøring av politiske spørsmål.

LNU vil understreke at barnekonvensjonen og prinsippet om barnets beste er gjeldende rett i Norge. Disse spørsmålene er derfor allerede rettsliggjort. Grunnlovens § 104 annet ledd slår fast følgende: «Ved handlinger og avgjørelser som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn». Av menneskerettsloven følger det at barnekonvensjonen gjelder som norsk lov med forrang foran annen norsk lovgivning. Det er nettopp i utlendingssaker

156 Norges Høyesterett Dom og kjennelse Rt. 2015 s. 93 «Mariadommen»

at Norge har fått hyppig kritikk for å ikke tillegge hensynet til barns beste nok vekt. At regjeringen ønsker å unngå kritikk av forvaltnings- eller rettspraksis som står i strid med våre internasjonale forpliktelser, når konvensjonen allerede er ratifisert, er ingen selvstendig grunn til å ikke tilslutte seg klagemekanismen. Derimot bør alle rettslige beslutninger i Norge som angår barn tåle granskning og kritikk.

I advokat Frode Elgesems utredning om fordeler og ulemper ved å ratifisere Protokollen understreker Elgesem at det ikke er snakk om å gi nye rettigheter, men om å gi barn retten til å prøve de rettighetene de allerede har.¹⁵⁷ Flere rettigheter i barnekonvensjonen er formulert med utgangspunkt i barnas ståsted, og gir barn en del rettigheter som ikke finnes i andre menneskerettighetskonvensjoner. Øvrige klagemekanismer brukes i svært liten grad av barn. Protokollen vil skape en barnevennlig ordning som sikrer barns klagerett og rett til å bli hørt.

Norge som foregangsland

Norge har tradisjon for være et foregangsland ved å støtte oppbyggingen av systemer for å styrke menneskerettighetene. Å fremme barns rettigheter internasjonalt er en viktig prioritering i norsk utenrikspolitikk. Når Norge, som antakelig har de beste forutsetninger av alle land for å innfri barns rettigheter, utviser en passiv holdning, blir det lagt merke til av andre stater når de vurderer om de skal signere og ratifisere protokollen. Sammen med utenriksministrene fra Colombia, Etiopia, Ghana, Indonesia, Jordan og Mexico kom Børge Brende nylig med sine anbefalinger til FNs nye generalsekretær. De trakk frem viktigheten av å arbeide for å styrke gjennomføringen av menneskerettighetsforpliktene i medlemslandene.¹⁵⁸ 34 land har så langt ratifisert protokollen, inkludert Danmark, Tyskland og Finland. Norge bør følge sine egne råd, og bli land nummer 35.

Kollektiv klagerett

Å ratifisere den tredje tilleggsprotokollen vil være et viktig skritt i å styrke barn og unges rettigheter. Samtidig mener LNU at det er en svakhet at barnekonvensjonen ikke inneholder en kollektiv klagerett. En slik klagerett var en del av de første forslagene til tredje tilleggsprotokoll, men ble ikke en del av den endelige protokollen. En kollektiv klageadgang vil styrke barnekonvensjonens preventive funksjon og dermed styrke beskyttelsen av barns rettigheter. Det vil også øke den generelle anerkjennelsen av barn som rettighetshavere, og gjøre det enklere å ta opp de generelle problemene som enkeltsaker måtte ha utgangspunkt i.

LNU anbefalinger er:

- Norge tilslutter seg individklageordningen til barnekonvensjonen
- Norge arbeider for å få innført en kollektiv klagerett knyttet til barnekonvensjonen

157 Elgesem, Frode. (2013.) Vurdering av fordeler og ulemper ved eventuell norsk tilslutning til FNs barnekonvensjons tilleggsprotokoll om individuell klagerett. (Rapport avgitt til Utenriksdepartementet).
158 Regjeringen. (2016, 22. september). Fem råd til FNs neste generalsekretær. Hentet fra https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/fn_sjef/id2511792

Innspill fra Press

Norges planlagte rettighetsbrudd

I 2016 kom regjeringen med en framlagt melding for stortinget om behandling av flere FN konvensjoners tilleggsprotokoller.¹⁵⁹ Innstillingen anbefalte at Norge ikke skulle ratifisere tilleggsprotokoll 3 i barnekonvensjonen om retten til å klage en sak inn for FN's Barnekomité.

Regjeringen begrunnet sin innstilling med følgende:

“Regjeringen vil, på bakgrunn av arbeidet med meldingen, ikke nå fremme forslag om tilslutning til klageordningene, da det er betydelig usikkerhet knyttet til hvilke konsekvenser ordningene kan få for Norges politiske handlingsrom, og en mulig rettsliggjøring av politiske spørsmål.”

“At Norge ikke har ratifisert viser at de ikke tar barns rettigheter på alvor.”¹⁶⁰

At Norge ikke ønsker å gå foran sammen med andre land for å gi barn mulighet til å overprøve en sak for barnekomiteen, viser at ønsket om å gjennomføre barnerettighetsbrudd er større enn ønsket om å innfri dem. Det er ikke akseptabelt at Norge er passive til en ratifisering av en tilleggsprotokoll som utelukkende vil være positiv for barns rettssikkerhet og øvrig innfrielse av rettigheter. Det anbefales på det sterkeste at Norge ratifiserer tilleggsprotokoll 3 for barnekonvensjonen.

“Barnekonvensjonen er noe som gjelder bare barn. Derfor er det viktig at barn selv har lov til å klage dersom deres rettigheter blir brutt.”¹⁶¹

159 Stortingsmelding 39 (2015-2016)

160 Press, Konsultasjon med medlemmer, 2017

161 Press, Konsultasjon med medlemmer, 2017

AVSLUTNING

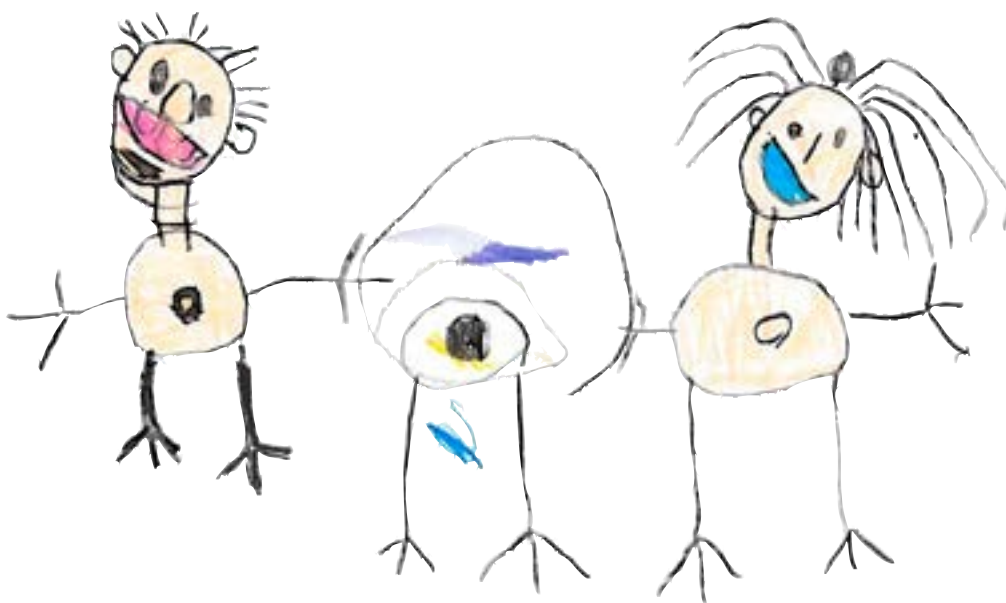
For å gi FN's barnekomité innsikt i hvordan barn i Norge har det, må man så klart snakke med barna selv. Ved å la barnas egen stemme komme frem, håper vi å påvirke vår egen hverdag for å sikre egne rettigheter. Det synes vi er kjempebra.

Barnas rapport er utrolig viktig for at barns hverdag blir sett, hørt og forbedret. Å skrive rapporten har vært utfordrende og tidkrevende med skole og fritidsaktiviteter på siden for alle i Jebb-utvalget. Likevel har det vært gøy og lærerikt å bidra i en slik prosess, og vi er stolte over å kunne være en formidler av veldig mange barns meninger.

Det er så mye som burde vært med i en slik rapport, og det er ikke alt som har fått plass. Vi tror likevel at dette vil gi et overblikk over barns perspektiv på sine rettigheter, og gi noen gode råd til hvordan barn kan få det bedre i Norge.

Avslutningsvis vil vi takke for muligheten til å jobbe med en slik rapport. Aldri før har Norge produsert en supplerende rapport hvor vi som er barn og unge har vært beslutningstakere, informasjonskilder og pådrivere i alle ledd. Vi er stolte av både prosessen og resultatene som speiler en helhet av barns rettigheter. Vi har løftet fram alvorlige barnerettighetsbrudd, kjennskap til egne rettigheter, samt hvilke påvirkningsmuligheter barn har i dag. Det er mye som kan bli bedre med Norge og derfor har vi et håp om at vår rapport kan bidra til nettopp dette- å skape et bedre sted for alle barn som vokser opp i landet.

Nå er det opp til Norges regjering å ta fatt på jobben med å sikre at alle barns rettigheter blir innfridd. Vi ønsker alle lykke til!

Vi er stolte og glade over å kunne presentere det fullstendige resultatet “Kidza har rett!” En rapport vi håper vil være et viktig bidrag i rapporteringen til FNs Barnekomité. Vi ønsker også at barn skal lære enda mer om sine egne rettigheter og vi håper at innholdet leses fra perm til perm av beslutningstakere og andre interesserte.

Vi skal gjøre vårt beste for å videreføre prosjektet og sørge for at denne rapporten gir kunnskap til barn, innsikt for voksne og et godt grunnlag for god, barnevennlig politikk i årene som kommer.

Vi har løftet fram de viktigste stemmene, og nå må vi sikre at barnas stemme fortsatt blir hørt i alle saker som angår barn. Det mest verdifulle Norge har er nemlig barna.

Vi vil takke alle som har bidratt til rapporten!

Hør på hva barn sier. Stopp mobbing. 0% forurensning viser kjærlighet. Mindre STRESS. Ta bedre vare på barna på. At jeg har et navn. At ingen slår meg. Å ha verdighet med å bestemme litt jeg og. La barn og ungdom få bestemme trenger det. Å bli strengere på vold mot barn og fritidsaktiviteter. Bedre barnevern. Få slutt på mobbing og psykisk helse. Flere tiltak mot barnefattigdom. Mindre fattigdom. La ungdom bestemme mer selv i skolehverdagen. Støtt